

41. Salâh Cerrâr'ın el-Menâmâtü'l-Eyyûbiyye Adlı Makâmesinde Filistin Meselesi¹

Adem DOĞAN²

APA: Doğan, A. (2024). Salâh Cerrâr'ın el-Menâmâtü'l-Eyyûbiyye Adlı Makâmesinde Filistin Meselesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 678-704. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1502227>

Öz

Filistin meselesi modern dönemin en büyük problemlerinden birini teşkil etmektedir. Bu problemin ortaya çıkıp şekillenmeye başlaması Filistin topraklarının İngiltere tarafından işgal edilmesi ve iki önemli dünya savaşının ortaya çıktığı 20. yüzyıla denk gelmektedir. Filistin toprakları, Yahudiler için yurt arayan Siyonist hareketin ortaya çıkmasından sonra da Yahudi göçlerinin merkezi haline gelmiştir. Özellikle İngiliz işgalinden sonra bölgeye Yahudi göçü artmaya başlamıştır. Zamanla Yahudiler örgütler kurarak Müslüman Araplarla savaşmaya başlamışlardır. Yahudiler tarafından 1948 yılında İsrail Devleti ilan edilerek Filistinlilerin toprakları yavaş yavaş ellerinden alınmış ve Filistinliler göçe zorlanmıştır. Bu yaşananların siyasi, sosyal, psikolojik çeşitli yansımaları olduğu gibi edebî yansımaları da olmuştur. Filistin meselesi; şiir, roman, hikâye, tiyatro ve makâme gibi bazı edebî türlerin odak noktası haline gelmiştir. 2003 yılında Salâh Cerrâr, *el-Menâmâtü'l-Eyyûbiyye* adlı makâmesinin bazı bölümlerinde meseleyi makâmeler aracılığıyla ele almaya çalışmıştır. Salâh Cerrâr, bu eserinde yer alan kırk makâmesinden on üç tanesini ya doğrudan ya da dolaylı olarak Filistin meselesine ayırmıştır. Makâmeler, kahraman Ebû Eyyüb el-Hindî'nin gördüğü rüyaları anlatıcısı 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'ye anlatması sonucunda ortaya çıkmıştır. Makâmelerde konu, bazen hikâyeler aracılığıyla, bazen de tarihi şahsiyetler konuşturularak dile getirilmeye çalışılmıştır. Ele alınan temel konular ise; Arapların Filistin meselesine kayıtsız kalmaları, bir birliklilik oluşturamamaları, Arap yöneticilerin öngörüsüzlükleri, Filistin'e uygulanan ambargolar, meselenin barış yoluyla çözülemeyeceği, düşmanın acımasızlığı ve komploları, Arap dünyasının korkaklığı şeklinde sıralanabilir.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Filistin Meselesi, Makâme, Salâh Cerrâr, el-Menâmâtü'l-Eyyûbiyye.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %8

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 01.04.2024-**Kabul Tarihi:** 20.06.2024-**Yayın Tarihi:** 21.06.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1502227

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı ABD / Dr., Bingöl University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Oriental Languages and Literatures, Arabic Language and Literature (Bingöl, Türkiye), ensar.1980@hotmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-2881-4191> **ROR ID:** <https://ror.org/03hx84x94>, **ISNI:** 0000 0004 0369 6517, **Crossreff Funder ID:** 501100010263

Palestine Issue in Salâh Jarrâr's Makâmât titled al-Manâmât al-Ayyûbiyya³

Abstract

The Palestine issue constitutes one of the biggest problems of the modern era. This problem began to emerge and take shape in the 20th century, when Palestinian lands were occupied by England and two important World Wars occurred. Following the emergence of the Zionist movement seeking a homeland for Jews, the area became a center for Jewish migrations. The British occupation led to an increased influx of Jewish immigrants. Subsequently, conflicts emerged between Jews and Muslim Arabs, resulting in the declaration of the State of Israel in 1948, leading to the gradual displacement of Palestinians, who were forced into exile. These events had various political, social and psychological reflections, as well as literary reflections. Subject; It has become the focus of some literary genres such as poetry, novels, stories, theater and maqâmah. In 2003, Salâh Jarrâr tried to address the issue through articles in some parts of his article called al-Manâmât al-Ayyûbiyya. Salâh Jarrâr devoted thirteen of his forty articles in this work either directly or indirectly to the Palestine issue. Maqâmât emerged as a result of the hero Abû Ayyûb al-Hindî telling the dreams he had to his narrator 'Alkama b. Murra al-Shaybânî. In the maqâmât, the subject was tried to be expressed sometimes through stories and sometimes by having historical figures speak. The main topics covered are; The Arabs' indifference to the Palestine issue, their inability to form a unity, the shortsightedness of the Arab rulers, the embargoes imposed on Palestine, the fact that the issue cannot be resolved through peace, the ruthlessness and conspiracies of the enemy, and the cowardice of the Arab world.

Keywords: Arabic Literature, Palestine Issue, Maqâmah, Salâh Jarrâr, al-Manâmât al-Ayyûbiyya.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 8

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 01.04.2024-**Acceptance Date:** 20.06.2024-

Publication Date: 21.06.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1502227

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriş

1. Filistin Meselesinin Tarihsel Arka Planı

Filistin, adını milattan önce XII. yüzyılda bir kavimler göçü sonucunda buraya gelen Filistler'den alır. Tarihte Salem, Yaruşalim, Urselam, Daru's-Selam, Yebus, Beytu'l-Makdis, el-Kuds gibi pek çok isimle anılmıştır (Ürün, 2018, s. 84). Bölge, hem stratejik konumu hem de kutsal yerler sebebiyle tarih boyunca istilâlara maruz kaldı ve fetihlere uğradı. Bölge, ilk önce Amâlikahlar, Ken'ânlılar, Fenikeliler, Ârâmîler, Mısırlılar, Filistler gibi kadim kavimlerce yurt edinildi. Filistlerden sonra Hz. Mûsâ'nın öncülüğünde Mısır'dan kaçan İsrâiloğulları, bölgeye gelerek ve buradaki Sâmî kavimler ve Filistlerle savaşarak m.ö. XI. yüzyılda ilk İsrail Devleti'ni kurdular. Roma döneminde Filistin'in Nâsıra kasabasında doğan Hz. İsa'nın Hıristiyanlığı getirmesinden ve özellikle İmparator Konstantinos'un 312'de (veya 313'te) bu dine onay vermesinden sonra Kudüs, Hıristiyanlar tarafından da kutsallık kazanmıştır (Karaman, 1996, s. 89-90; Çay, 2017, s. 6).

İslamî dönemde Filistin topraklarının önemi Mi'rac olayı ve Mescid-i Aksa'nın bir ara kible olarak seçilmesine kadar uzanmaktadır. Müslümanlar, Hz. Ömer zamanında Yermuk Savaşı'yla (15/636) Kudüs'e ulaşıp burayı fethettiler. Bölge Emevîler, Abbâsîler, Tolunoğulları, İhşîdîler, Fâtımîler, Selçuklular, Eyyübîler, Memlükler ve Osmanlılar gibi İslam devletleri tarafından hâkimiyet altına alındı. Filistin, 1099'da Haçlıların eline geçtiyse de Selâhaddin-i Eyyübî tarafından 1187'de tekrar geri alındı. XIX. yüzyılın sonuna doğru Siyonizm hareketi doğduktan sonra Yahudilerin Filistin topraklarına göçü hızlandı (Karaman, 1996, s. 91-93).

Siyonist hareketinin ortaya çıkmasından itibaren Siyonist liderler, II. Abdülhamid ile görüşmelere giriştiler. 1901 yılında Theodor Herzl başkanlığında II. Abdülhamid ile görüşen Siyonistler, Osmanlı'nın tüm dış borçlarını ödeme karşılığında Filistin'de yurt edinme isteklerini dile getirdiler. II. Abdülhamid, Siyonistlerin yurt ve toprak satın alma isteklerini kesin bir şekilde reddetti. Batılı güçler I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı'yı çökertmek için Yahudiler ve Araplara taahhütlerde bulunarak onları Osmanlıya karşı kışkırttılar. Filistin'de kurulan Katolik ve Protestan okulları da bu amaca hizmet etmiştir. Chaim Weizmann'ın öncülüğünde hareket eden Siyonist Yahudilerin çabaları, Yahudiler için Filistin'de bir milli yurt kurulmasını uygun gören 2 Kasım 1917 tarihli "Balfour Bildirisi"yle sonuçlandı. 1917'de Mareşal Allenby kumandasındaki İngiliz ordusu Filistin topraklarını işgal etti. Osmanlılar bir cephe açtıysa da başarılı olamadılar (Karaman, 1996, s. 93-94; Karaköse, 2018, s. 151).

İngiliz işgalinden sonra Siyonistler, bir konsey kurarak örgütlenmeye ve Yahudi göçlerini organize etmeye başladılar. İngiltere San Remo Konferansı'nda (1920) kendi lehine karar alarak Filistin'in İngiliz mandası olmasını sağladı. 1933 yılında Naziler'in iktidara gelmesiyle birlikte Nazi zulmünden kaçan Yahudiler, Filistin'e göç etmeye başladılar. Araplar, Yahudi yerleşimcilerle mücadele için Cihâd-ı Mukaddes'i kurarken Yahudiler, İngiliz destekli Haganah adlı örgüt'ü kurdular. İngiltere, 1936 yılından iki devletli ve 1939 yılında her iki tarafın da ortak olduğu tek devletli çözüm önerisi olmak üzere iki temel çözüm önerisi sundu. Her iki taraf da önerilen çözümleri kabul etmedi. Bu arada II. Dünya Savaşı patlak verdi. Bu dönemde Siyonistler sistemli ve tutarlı bir politika izlerken, Müslümanlar ihtilaf içinde kalmaya devam ettiler (Karaman, 1996, s. 94-95; Karaköse, 2018, s. 156-157).

İngiltere 15 Mayıs 1948'de manda yönetimine son verdiğini açıkladı. İşgallerine devam eden Yahudiler, aynı gece Tel Aviv merkezli İsrail Devleti'ni ilan ettiler. ABD ve Sovyetler Birliği İsrail Devleti'ni ilk tanıyanlar oldu. Arap Birliği İsrail'e savaş ilan etti. Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetleri

önemli başarılar elde etti. Ancak Batılı güçler İsrail'i desteklediği için başarılı olamadılar. Yahudiler, Akabe körfezine kadar bütün Filistin'i, Sîna yarımadasını, Doğu Kudüs gibi pek çok yeri işgal ettiler. Filistinliler göçe zorlandı ve böylece günümüze kadar devam eden Filistin mülteci sorunu ortaya çıktı. İsrail'in daha sonra Gazze'ye girip Fedâyîn Hareketini dağıtmasıyla Yâsir Arafat tarafından 1958 yılında el-Fetih Hareketi kuruldu. el-Fetih Örgütü, 1965 yılından itibaren İsrail'e karşı silâhlı mücadeleye girişti. İsrail hem el-Fetih'e son vermek hem de sözde arz-ı mev'ûdu ele geçirmek için 5 Haziran 1967'de Araplara karşı yeniden hücumla geçti. Altı Gün Savaşları olarak anılan bu savaşta, Mısır'a ait Sînâ, Suriye'ye ait Golan tepeleri, Ürdün'ün yönetimindeki Batı Şeria ile Doğu Kudüs ve Filistin'in Gazze şeridi işgal edildi (Karaman, 1996, s. 96-97; Karaköse, 2018; s. 156-157).

1967 yenilgisi, Arap ülkelerinde politika değişikliğine neden oldu. Araplar İsrail'i ortadan kaldırmaktan vazgeçip kaybettikleri toprakları kazanmaya çalıştılar. el-Fetih ise İsrail'e karşı fedai hareketlerini artırma kararı aldı. Doğu Kudüs'teki Mescid-i Aksâ'nın 21 Ağustos 1969 tarihinde bir Yahudi tarafından yakılmak istenmesi İslâm Konferansı Teşkilâtı'nın toplanmasıyla sonuçlandı. Türkiye'nin de bulunduğu zirvede, İsrail'in Kudüs'ten çıkması ve Kudüs'e 1967 öncesi statüsünün iade edilmesi kararı alındı. İsrail 1973 yılında Mısır'ın Süveyş Kanalı'ndan ve Suriye'nin Golan tepelerinden saldırıya geçti. İsrail, Mısır ile Suriye'den toprak elde etti. ABD Bakanı Henry Kissinger'in araya girmesiyle barış antlaşması imzalandı. 1974 yılında Türkiye'nin de aralarında olduğu 56 ülke Filistin meselesini Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na taşıdı. Filistin Kurtuluş Örgütü Filistin meselesinin bir tarafı olarak kabul edilip Yâsir Arafat genel kurula çağrıldı ve örgüte gözlemci statüsü verildi (Karaman, 1996, s. 97-98).

ABD'nin başına Jimmy Carter'in geçmesiyle Filistin meselesi yeni bir safhaya girdi. ABD yönetimi, Filistin halkına Batı Şeria ile Gazze'de bir yurt sağlanması görüşünü dile getirdi. ABD Başkanı Carter, kapsamlı bir Ortadoğu barışı için 1978 yılında Enver Sedat ile İsrail Başbakanı Begin'i Camp David'de bir araya getirdi. Ancak İsrail Başbakanı Begin, daha işin başından itibaren Batı Şeria ve Gazze meselesi konusunda taviz vermeye yanaşmayınca girişim başarısızlıkla sonuçlandı. Mısır-İsrail barış antlaşması 26 Mart 1979'da Sedat ve Begin tarafından Camp David'de imzalandı. Böylece İsrail'in Sînâ'dan çekilmesine karşılık Mısır da İsrail Devleti'ni tanımış oldu (Karaman, 1996, s. 99-100).

Cumhuriyetçilerin adayı Ronald Reagan'ın Kasım 1980 seçimlerini kazanmasından sonra ABD'nin Filistin politikası tamamen değişti. Ronald Reagan, İsrail'in en kuvvetli destekçisi oldu. ABD'nin tam desteğini alan İsrail, harekete geçti. İsrail, 14 Aralık 1981'de Golan tepelerini ilhak ettiğini açıkladı. 6 Haziran 1982'den itibaren Lübnan'ı işgale başladı. Arap devletleri, 9 Eylül 1982'de yayımladıkları Fas Planı ile İsrail'in tamamen çekilmesini ve Filistin'de başşehir Kudüs olan bağımsız bir devletin kurulmasını istediler. Reagan ve Fas Planı, somut bir netice getirmedi. İsrail'in 16-17 Eylül 1982 gecesi Beyrut'un güneyindeki Sabra ve Şatilla Filistin mülteci kamplarında giriştiği katliam, Ortadoğu'yu yeniden gerginlik ortamına sürükledi. Batı Şeria ve Gazze'de Aralık 1987'den itibaren günümüze kadar devam edecek olan intifada hareketi başladı (Karaman, 1996, s. 100-103).

Günümüzde Gazze şeridi ve Batı Şeria şeklinde ayrılmış Filistin topraklarının tek çatı altında toplanması için Türkiye başta olmak üzere kimi devletler tarafından yoğun çaba gösterilmektedir. Batılı güçler tarafından Gazze şeridinde seçime izin verildiyse de seçimi Hamas'ın kazanması hazmedilemedi ve Hamas bu güçler tarafından tanınmadı. Diğer taraftan Filistinliler, İslâm dünyasının parçalanmışlığının kurbanı olmaya devam etmektedir. Bunu fırsat bilen İsrail, işgal ettiği topraklarda yeni yerleşim yerleri açmakta ve basit bahanelerle saldırılar düzenlemektedir. Ayrıca güçlü lobiler aracılığıyla çevresini istikrarsızlaştırarak varlığını güvence altına almaktadır (Ürün, 2018, s. 91-92). Bu gün itibarıyla (7 Ekim 2023 ve sonrası) Batı Şeria'da İsrail yerleşimleri devam etmekte, Mescid-i Aksa kontrol altına alınmaya

çalışılmaktadır. Gazze şeridi ise bombalarla tarihte hiç görülmemiş bir şekilde kadın, çocuk, hasta, yaşlı demeden toplu bir katliama ve soykırıma tabi tutulmaktadır.

2. Modern Dönem Arap Edebiyatında Filistin Meselesi

Modern dönemde Filistin meselesini işleyen pek çok edebî çalışmaya imza atılmıştır. 1948 yılından itibaren Filistin topraklarının İsrail Devleti tarafından işgale uğramasıyla birlikte Arap dünyasında büyük bir tepkiye neden olmuş ve Filistin meselesi, Arap dünyasının davası haline gelmiştir. Bu tepkilerin işlendiği alanlardan biri de edebiyat olmuştur. Filistin meselesi hakkında şiir, hikâye, roman ve tiyatro gibi edebî alanlarda pek çok eser verilmiştir. Ortaya konulan bu edebiyat, Filistin halkının adeta tarihçesi hükmündedir. Ayrıca Filistin meselesi, Arap edebiyatçıları için ilham kaynağı olmuş, Arap yazarlar; vatan, aşk, sıla, toprak, mücadele gibi pek çok konuda kalem oynatarak yeteneklerini ortaya koymuşlardır. Filistin meselesi, aynı zamanda bir direniş edebiyatının da doğmasına vesile olmuştur.

Filistin edebiyatı aslında bir sürgün edebiyatıdır. Çünkü Filistin topraklarının işgal edilmesinden sonra bu topraklarda edebî faaliyetleri sergileyebilecek pek fazla kimse kalmamıştır. Geride kalanlar ise genellikle sosyo-kültürel seviyesi düşük insanlar olmuştur. Ayrıca “Nekbe (1948)” denilen büyük felaketten sonra Filistinlilerin dış dünyayla bağlantısı kesilmiş ve böylece Filistinliler, yeni edebî gelişmelere yabancı kalmışlardır. Bu anlamda Filistinliler, sadece fiziki muhasaraya tabi tutulmamış, aynı zamanda kültürel muhasaraya da maruz kalmışlardır. Siyonist baskılar ve matbaanın gelişmemesi de içte Filistin edebiyatının gelişimini engellemiştir (Kenefânî, 2015, s. 14-15). Diğer taraftan Filistin edebiyatı, sadece Filistinlilerin ortaya koyduğu bir edebiyat değildir. Tüm Arap dünyasının meselesi haline gelen Filistin meselesinde birçok Filistinli olmayan edebiyatçı yazdıklarıyla Filistin’in sesi olmuştur.

Bu bağlamda, Arap edebiyatında Filistin meselesini işleyen çok zengin bir literatür ortaya çıkmıştır. Bu literatür pek çok alanı kapsamaktadır. Filistin meselesinin tema olarak işlendiği alanlardan biri roman türüdür. Gassân Kenefânî (1936-1972), Cebrâ İbrâhîm Cebrâ (d. 1919) ve İmîl Habîbî (d. 1921) gibi Filistinli yazarlar, her biri kendine özgü bir şekilde konuyu ele almaya çalışmışlardır. Bu anlamda Gassân Kenefânî'nin *Ricâl fi's-Şems (Güneşteki Adamlar)*, *Mâ tebekkâ lekum (Size Kalanlar)*, 1966), Cebrâ İbrâhîm Cebrâ'nın *‘Âlem bilâ herâ'it (Haritasız Dünya)*, 1983), *el-Ğurafu'l-uhra (Diğer Odalar)*, 1986), *es-Sefîne (Gemi)*, 1979), *el-Bahs ‘an Velîd Mes’ûd (Velîd Mes’ûd Hakkında Araştırma)*, 1978), İmîl Habîbî'nin *Sudâsiyyetu'l-eyyâmî's-sitte (Altı Günün Altıncısı)*, 1969) ve *el-Vekâ'iu'l-ğaribe fi ihtifâ' Sa'îd Ebi'n-Nahsi'l-Muteşâ'il (Sa'îd Ebi'n-Nahsi'l-Muteşâ'il'in Kaybolmasındaki Garip Hadiseler)*, 1974), Seher Halife'nin (d. 1941) *es-Subâr (Yabani Dikenler)*, 1976) adlı eserleri zikredilebilir (Allen, 1992, p. 198-200).

Filistin toprakları dışında da Filistin meselesini ele alan romanlar da ortaya çıkmıştır. Bu konuda Nebîl el-Hûrî'nin *er-Rehîl (Yolcu)*, 1969), Reşâd Ebû Şâvir'in *el-'Uşşâk (Âşıklar)*, 1977), Yahyâ Yahluf'un (d. 1944) *Tuffâhu'l-mecânîn (Delilerin Elmaları)*, Nebîl Hûrî'nin *Hâretu'n-Nesârâ (Hristiyan Mahallesi)*, 1969), Emîn Şinâr'ın *el-Kâbûs (Kâbus)*, 1968), Abdünnebî Hicâzî'nin *Kâribu'z-zamân (Zaman Gemisi)*, 1970), Abdurrahmân Munîf'in (d. 1933) *Hîne terekne'l-cisr (Köprüyü Terk Ettiğimiz Zaman)*, 1976) ve *el-Eşcâr ve iğtiyâl Merzûk (Ağaçlar ve Merzûk'un Suikastı)*, 1973), Halîm Berekât'ın (d. 1933) *Sitte eyyâm (Altı gün)*, 1961) ve *'Avdetu't-tâ'ir ile'l-bahr (Kuşun Denize Dönüşü)*, 1969), Memdûh 'Utvân'ın (d. 1941) *el-Ebter (Kısır)*, 1970), Tevfîk Feyyâd'ın *Mecmû'at 778 (778 Grubu)*, 1974), Leylâ 'Useyrân'ın (d. 1936) *Asâfiru'l-fecr (Şafak Kuşları)*, 1968) adlı eserleri özellikle zikredilebilir (Allen, 1992, p. 200-202).

Filistin meselesi ile ilgili pek çok hikâye koleksiyonu da kaleme alınmıştır. Bu hikâye koleksiyonları arasında Mahmûd Seyfeddîn el-Îrânî'nin (1914-1974) *Ma'a'n-nâs (İnsanlarla Birlikte, 1956)*, *Mâ ekalle's-semen (En Az Bedelle, 1962)*, *Metâ yentehî'l-leyl (Gece Ne Zaman Bitecek, 1964)*; Semîre 'Azzâm'ın (1927-1967) *Eşyâ' sağîra (Küçük Şeyler, 1954)*, *ez-Zillu'l-kebîr (Büyük Gölge, 1956)*, *Va kısas uhrâ (Ve Diğer Hikâyeler, 1960)*, *es-Sâ'a ve'l-insân (İnsan ve Saat, 1963)*; Gassân Kanafânî'nin (1936-1972) *'Âlem leyse lenâ (Bizim İçin Olmayan Dünya, 1965)*, *Mevt serîr rakâm 12 (12 Numaralı Yatağın Ölümü, 1961)*, *'Ardu'l-burtukali'l-hazîn (Hüzünlü Portakal Diyarı)*, Necva Ka'vâr Farah'ın *Limen er-rabî (Bahar Kimin İçin)*, 'Âbiru's-sebil (Yolcu), Bedî' Hakkî'nin *et-Turâbu'l-hazîn (Hüzünlü Toprak)*, Sa'id Hûrânîyye'nin *Darb ile'l-Kimma (Zirveye Çıkmak, 1951)* gibi koleksiyonları sayılabilir (Hafez, 1992, p. 195, 313-314; Gökkaya, 2020, s. 21, 34, 95, 126).

Filistin meselesinin ele alındığı edebî türlerden biri de tiyatrodur. Bu alanda da pek çok eser kaleme alınmıştır. Sa'dullâh Vennûs'un (1941-1997) *Hafletu semer min ecli hamset Hazîrân (Beş Haziran Nedeniyle Bir Gece Sohbeti Kutlaması, 1968)*, 'Alî Sâlim'in (1936-2015) *Ente illî qetelte'l-vahş (Canavarı Öldüren Sensin, 1970)*, Mahmûd Diyâb'ın (1932-1983) *Bâbu'l-Futûh (Fetih Kapısı, 1971)*, Mu'in Besîsî'nun (1928-1984) *Şamşûn ve Delîle (Samson ve Delile, 1971)*, 'Adnan Merdam'ın (1917-1988) *Filistîn es-sâire (Devrimci Filistin, 1974)*, Hâlid Muhyiddîn el-Barâdî'nin (1934-2008) *es-Selâm yuhâsir Kartâcenne (Barış Kartaca'yı Kuşatıyor, 1979)*, Sa'dudîn Vehbe'nin *el-Mesâmîr (Çiviler)*, Yûsuf İdris'in *el-Muhattitûn (Planlayıcılar)*, Alfred Farac'ın (ö. 2005) *en-Nâr ve'z-zeytûn (Ateş ve Zeytin)*, 'Alî Ken'ân'ın *es-Seyl (Sel)*, Memdûh 'Advân'ın *Muhakemetu'r-recul ellezî lem yuhârib (Savaşmayan Adamın Muhakemesi)*, 'Alî 'Akle 'Arsân'ın *'Aradetu'l-husûm (Düşmanların Gösterisi)*, Velid İhlâsî'nin *Yevme eskatna tâire'l-vehm (Vehim Kuşunu İndirdiğimiz Gün)* Ali Ahmed Bâkesîr'in *Şaylûku'l-cedîd (Yeni Shylock)*, Şa'bullâhî'l-muhtâr (Allah'ın Seçilmiş Milleti), *Îlâhu İsrâil (İsrail'in Tanrısı)*, *et-Tevrâtu'd-dâi'a (Kayıp Tevrat)*, Mesrahu's-siyâse (Siyasi Tiyatro) adlı eserleri bu anlamda yazılmış eserlerden sadece bir kaçıdır (er-Râî, 1992, p. 391, 393, 365-366; Niyâzî ve Bigdelî, 2012, s. 157; Tolan, 2018, s. 288).

Filistin hakkında yazan şairlere ve şiiirlerine gelince bunlar sayılmayacak kadar çoktur. Mahmûd Dervîş, Emel Dunkul ve Nizâr Kabbânî vatanlarından mahrum bırakılan Filistinlilerin dramatik durumlarını edebiyata taşıyan en iyi şairler olarak kabul edilmektedirler. Özellikle Mahmûd Dervîş'in *Seccil Ene 'Arabî (Kaydet Ben Arabım)* ve Emel Dunkul'un *Lâ tusâlih (Barışma)* adlı şiiirleri bu alanda meşhur olmuşlardır. Sürgün şair olarak da nitelenen Mahmûd Dervîş'in *Risâletun mine'l-menfâ (Süngünden Bir Mektup)*, *Lâ cudrâne li'z-zinzâne (Hapishanenin Duvarları Yoktur)*, *Ummî (Anneciğim)*, *Ahede 'Aşere kevkeben (On Bir Yıldız)*, *Bitâkatu'l-huviyye (Kimlik Kartı)*; 'Alî Mahmûd Tâhân'ın (ö. 1949) *Kasidetu Filistîn (Filistin Kasidesi)*, Abdulganî et-Temîmî'nin (d. 1949) *Metâ Tağdeb (Ne Zaman Öfkeleneneceksin)*, Nizâr Kabbânî'nin *el-Ğâdibûn (Öfkeliler)*, *Tarîkun vâhidun (Tek Yol)*, *Etfâlu'l-hicâre (Taş Atan Çocuklar)*, Muhammed Siyam'ın (ö. 1991) *Va'du Balfur (Balfour Sözü)*, Tefvik Zeyyâd'ın (ö. 1994) *Hunâ Bâkûn (Biz Burada Kalıcıyız)*, Eymen el-Lubdî'nin (d. 1963), *Seccil ene'l-Kudsu (Kaydet! Ben Kudüs'üm)*, Hasan el-Emrânî'nin (d. 1949) *Tehtebî'u't-tuyûr likey temûte (Kuşlar Ölmek İçin Saklanıyor)*, Semih el-Kâsım'ın *'A'lemuhâ (Bildireceğim)*, Ali Ahmed Bâkesîr'in *Nekûnü ev lâ nekûnü (Ya Var Olacağız, Ya da Yok Olacağız)* adlı şiiirleri Filistin meselesini ele alan direniş şiiirleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Tolan, 2017, s. 223; Çay, 2017, s. 46-87; Ürün, 2018, s. 98; Yılmaz, 2018, s. 151-163).

3. Modern Dönem Makâmeleri

Modern dönem makâmelerinden bahsetmeden önce makâmenin tanımından ve kısaca klasik dönem makâmelerinden bahsetmekte yarar vardır. Makâme, sözlük olarak insanların bir araya geldiği meclis ve topluluk anlamına gelir (İbn Manzûr, 1993, s. 12/498). Terimsel manada tam bir tanımı yapılamasa da kısaca; edebî meclislerde secili bir şekilde rivayet edilen ve kısa hikâyeler koleksiyonundan oluşan sanatsal nesir türü olarak tanımlanabilir. Makâme türü Abbasîler dönemi sosyal hayatının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Hile ve sözün gücüyle geçimini sağlamak, edebî ifade gücünü ortaya koymak ve Arap dilinin öğretimini gerçekleştirmek gibi hususlar bu türün ortaya çıkışında etkili olan başlıca hususlardır (Ekhtiar, 2021, s. 3).

İlk defa bu türde eser telif eden kişi Bedî'uzzamân el-Hemedânî'dir (ö. 1008). el-Hemedânî'den sonra Ebû Muhammed Kâsım b. Alî b. Muhammed el-Harîrî (ö. 1122) onun yolunu takip ederek kendi makâmelerini ortaya koymuştur. Makâme sanatı tümüyle Arap edebiyatının bir ürünü olup herhangi bir yabancı edebiyatın ürünü olarak ortaya çıkmamıştır (Ekhtiar, 2021, s. 4). Klasik dönemde makâmeler güldürü, kurnazlık, öğüt, toplumsal eleştiri, tasvir, ağıt, edebî nükteler, fikrî ve felsefî düşünceler, aşk hikâyeleri, hiciv ve medih gibi çok geniş bir konu yelpazesine sahiptir (Ayyıldız, 2003, s. 417-419).

Modern Arap Edebiyatında makâme türü çalışmaların başlangıcı için Fransızların Mısır'ı işgali (1798) temel alınabilir. Bu dönemin sonunu ise I. Dünya Savaşı ile sonlandırmak mümkündür. Bu tarihten sonra da makâme tarzında eserler ortaya konulmuştur. Ancak bu çalışmalar, ana edebî eğilimin dışında gelişen çalışmalar olarak kabul edilmelidir. Modern Arap edebiyatında makâme türü çalışmalara gösterilen ilgi de Arap dünyasının çeşitli bölgelerine göre farklılık arz eder (Savran, 1991, s. 141). Mısırlı edebiyatçılar, klasik edebiyata olan tutkularından dolayı makâme türü çalışmalardan Suriye ve Lübnan'a göre daha geç vazgeçmişlerdir. İlk zamanlarda Nâsif el-Yâzicî (ö. 1871) ve Nikola et-Türk (ö. 1818) gibi kişiler tarafından tamamen klasik tarzda makâme örnekleri vücuda getirilmişse de Muhammed el-Muveylîhî (ö. 1930) ve Hâfız İbrâhîm (ö. 1932) gibi kişiler tarafından mevzuları çeşitlendirmek ve hadiseleri genişletmek suretiyle makâme ile hikâye veya roman arasında bir yol takip edilmeye çalışılmıştır (Savran, 1991, s. 141).

Modern dönemin ilk zamanlarında henüz Batı türlerini tanımayan nesir yazarları için klasik nesir türleri arasında makâme, özel bir odak noktası olmaya başlamıştır. Çünkü modern dönemin başlangıcında Arap edebiyatçıları bir taraftan dili yeniden canlandırmak, diğer taraftan ise duygu ve düşüncelerini dile getirmek için ellerinde bulunan tek araç makâme türüydü (Allen, 1992, p. 180). Bu nedenle "makâme" türü eserlerin telifi modern dönemde de yoğun bir şekilde devam etmiştir. Modern dönemde telif edilen makâme türü eserler arasında Lübnanlı Nâsif el-Yâzicî'nin *Mecma' u'l-bahreyn*'i, Fâris eş-Şidyâk'ın (ö. 1887) *es-Sâk 'ale's-sâk fîmâ hüve'l-faryâk*'i, Ali Mübârek'in (ö. 1893) *Alemü'd-dîn*'i, İbrâhîm el-Müveylîhî'nin (ö. 1906) *Hadîsu Mûsâ İbn Hişâm*'ı ve Hâfız İbrâhîm'in *Leyâlî Satîh*'i gibi eserler sayılabilir (Ayyıldız, 2003, s. 417-419).

Arap edebiyatçıları tarafından tiyatro, roman, hikâye, makale gibi yeni türlerin keşfedilmesiyle birlikte makâme sanatı yavaş yavaş tarih sahnesinden çekilmeye başlamıştır. Hatta bazı eleştirmenler tarafından Muhammed el-Müveylîhî, son makâme yazarı olarak kabul edilmiştir (Hasan, 1974, s. 189). Ancak özellikle secili üslup başta olmak üzere makâmenin etkisi belli bir süre Fransîs Marrâş (ö. 1873), 'Âişe et-Teymûriyye (ö. 1902), Ahmed Şevkî (ö. 1932), Muhammed Lutfî Cum'a (ö. 1953) gibi hikâye ve roman yazarları üzerinde devam etmiştir. I. Dünya Savaşından sonra nadir bir şekilde makâme

örneklerine rastlanılır. Ancak 21. yüzyıldan itibaren özellikle edebiyata post modern anlayışın hâkim olmasıyla birlikte makâme sanatı bazı yazarlar tarafından tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. Postmodernizm'de geçmişî yıkarak geleceği kurmak anlamsızdır. Bu nedenle postmodernizm'de klasik tarzlara gönderme yapılır. Postmodernizm'de geçmişî taklit etmenin bir mahsuru yoktur (Karabulut ve Biricik, 2018, s. 39). Bu anlayışa göre klasik türler, modern türlerin kritiğine göre değil, kendi iç dinamiklerine göre değerlendirilmelidir. Bu anlayışa bağlı olarak 21. yüzyılda makâme sanatında eser veren yazarlar arasında 'Â'iz el-Karnî ve Salâh Cerrâr gibi kişiler sayılabilir. Bu çalışmamızda Filistin meselesine yer veren Salâh Cerrâr'ın *el-Menâmâtu'l-Eyyûbiyye* adlı makâmesinin ilgili kısımları ele alınmıştır.

4. Salâh Cerrâr'ın Hayatı ve Eserleri

Tam adı Salâh Muhammed Mahmûd Cerrâr olan müellif, 1952 yılında Filistin'in Cenîn bölgesinde dünyaya gelmiştir. Çocukluk yıllarını burada geçirerek ilk ve ortaokul eğitimini de burada tamamlamıştır. 1967 yılında Yahudi işgalinden sonra mülteci olarak Ürdün'e yerleşmiştir. 1970 yılında liseyi bitirerek akabinde Ürdün Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kayıt yaptırmıştır. 1978 yılında aynı üniversitede yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 1982 yılında İngiltere'ye giderek Londra Üniversitesi'nde Endülüs edebiyatı üzerine doktora yapmıştır. Cerrâr, Ürdün Milli Eğitim Bakanlığın'a bağlı olarak öğretmenlik, üniversite kütüphanesinde müdürlük, kültür bakanlığında genel sekreterlik, Ürdün Üniversitesi rektör yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuştur. Siyasete de atılan müellif, kurulan hükümetlerde kültür bakanlığı yapmıştır. Yazar iyi derecede Arapça, İngilizce ve İspanyolca bilmektedir. Hâlen Ürdün Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesidir (WİKÎBÎDÎYÂ, 2023). Salâh Cerrâr'ın eserleri, genellikle uzmanlık alanı olan Endülüs edebiyatı hakkındadır. Onun bazı eserleri şunlardır: *Zamanu'l-vasl*, *Vellâde bt. el-Mustekfi*, *el-Cidâru'l-ahîr*, *Dirâsât cedîde fi'ş-şîri'l-Endelusî*, *Tabakâtu'ş-şu'arâ' bi'l-Endelus*, *el-Menâmâtu'l-Eyyûbiyye*, *Câdeke'l-ğays (Şiir Divânı)* (eKtab, 2015).

5. Salâh Cerrâr'ın el-Menamatu'l-Eyyubiyye'sinde Filistin Meselesi

Salâh Cerrâr, kırk makâmeden oluşan eserinin on üç makâmesinde ya doğrudan ya da dolaylı olarak Filistin meselesine değinmiştir. Salâh Cerrâr'ın *el-Menâmâtu'l-Eyyûbiyye* adlı makâmesinde Filistin meselesi ile ilgili *el-Menâmetu'l-Makdesiyye* adlı makâmesi bulunmakla birlikte Filistin meselesi, onun diğer makâmelerine de ayrıntılı bir şekilde yayılmış durumdadır. Makâmeler, kahraman Ebû Eyyüb el-Hindî'nin gördüğü rüyaları anlatıcısı 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'ye anlatması sonucunda ortaya çıkmıştır. Salâh Cerrâr zaman zaman konuları bir hikâye aracılığıyla, zaman zaman da tarihi şahsiyetleri konuşturarak ele almıştır. Tarihi kişilikleri konuşturmasında daha önce makâme yazar Muhammed el-Muveylihî, Hâfız İbrâhîm, Mahmûd el-Mes'adî gibi kişilerden etkilendiği görülmektedir. Cerrâr, hikâyelerinde konuyu çok açık bir şekilde işlemez, ancak "kurt saldırısı", "Arap obaları", "yılan saldırısı", "saldırıya uğrayan kabile", "topraklarını kaybeden kabile", "sultan", "kardeşler" gibi metaforik unsurların Filistin, Yahudiler ve Filistin topraklarını sembolize ettiği görülmektedir.

5.1. el-Menâmetu'l-Usturâliyye

Müellif, ilk makâmesi olan *el-Menâmetu'l-Usturâliyye*'de Filistin meselesine biraz dolaylı yönden de olsa değinir (Cerrâr, 2003, s. 7). 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin anlattığına göre Ebû Eyyüb el-Hindî, memleketinde yakın çevresinden gördüğü eziyet ve geçim derdi nedeniyle memleketi terk etmeye karar verir. Avustralya elçiliğine başvurarak buraya yerleşmek istediğini söyler. İsteği kabul edildikten sonra

yolculuk başlar. Avustralya havaalanında güzel elbiseleri içinde bir kadın ve bir erkek onu güzel bir şekilde karşılarlar. Onu; içinde bağ bahçeler, pınarlar, hayvanlar ve güzel bir ev olan bir çiftliğe götürürler. Çift, ona büyük bir ciddiyetle ve gayretle çalışması gerektiğini özellikle tembihlerler. Bunları duyduktan sonra el-Hindî'nin içi sevinçle dolar (Cerrâr, 2003, s. 7-8).

Bu şekilde çiftlikte yıllar geçer. Ebû Eyyüb el-Hindî bu çiftlikte ekin eker, hayvanları güder. Dertleri ve sıkıntıları bir kenara bırakır. Gün geçtikçe maddi durumu iyileşir. Bir gün rüyasında hayvanlara yem verirken duvarın arkasından birisinin kendisine seslendiğini duyar. Dışarı çıktığında onun eski bir arkadaşı olduğunu görür. Onu hemen içeri alarak beraber eski günleri yâd etmeye başlarlar. Ona, eski eş ve dostları sorar. Arkadaşı ona “artık memlekete dönme zamanın gelmedi mi” diye sorar. O da böyle bir niyetinin olmadığını, Arap memleketlerinin havaalanlarında kontrollerin had safhada olduğunu, her tarafta insanlara eziyet edildiğini ve kendisinin böyle bir yolculuğa güç yettirmeyeceğini söyler. Arkadaşı: “Neden bahsediyorsun, bütün bunlar bitti, tüm Arap dünyası tek bir vatan haline geldi, orada artık ne bir sınır ne gümrük memurları ne de bir engel vardır” diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 8).

Adam büyük bir şaşkınlık geçirir. “Araplar birleşti mi?” diye büyük bir heyecanla tekrar sorduğunda arkadaşı: “Evet, sanki haberin yok!” diye cevap verir. el-Hindî: “Hayır, hiç haberim yoktu!” diye yanıtlayınca arkadaş tekrar; körfezden okyanusa, İskenderiye'den San'a'ya kadar tüm Arapların birleştiğini, orada artık sınırların olmadığını, bir yerden diğerine geçmek için vize şartının tamamen ortadan kalktığını söyler. el-Hindî, büyük bir merakla “Başka ne oldu?” diye sorunca arkadaş, demokrasinin her tarafa yerleştiğini; insanların ve hayvanların haklarına kavuştuğunu; artık yabancıların elinde Araplara ait hiçbir şeyin olmadığını; ümmetin başkanının dört yılda bir seçildiğini, tüm Arapların yeni silahlarla donanmış ortak bir ordu kurduklarını, Filistin topraklarının geri alındığını, hiç kimsenin artık Arap topraklarına göz dikmeye cesaret edemediğini, Arapların eski heybet, şeref ve saygınlıklarını geri kazandıklarını söyler (Cerrâr, 2003, s. 8-9).

Ebû Eyyüb el-Hindî, arkadaşı bunları anlatırken onu şevk ve arzuyla dinlediğini, bu arada çiftliğin hayvanlarının da bu sevinçli haberi duymak istiyormuşçasına yavaş yavaş kendilerine doğru gelmeye başladıklarını söyler. el-Hindî, “Peki, ekonominin durumu nasıl?” diye sorunca arkadaş, insanların durumunun çok iyi olduğunu, onların yer üstü ve yer altı kaynaklarından eşit bir şekilde yararlandıklarını ve kendisini geri götürmek için buraya geldiğini söyler. el-Hindî, kendilerinin bu şekilde sohbet etmeye devam ederlerken çiftliğin bütün hayvanlarının artık giderek kendilerine yaklaştıklarını ve hatta başlarına üşüşmeye başladıklarını söyler. el-Hindî'nin anlattığına göre hal bu vaziyet üzerineyken birden bütün hayvanlar aynı anda kendilerine ait sesleriyle gürültü koparmaya başlarlar. el-Hindî, rüyasından uyandığında çiftlikteki bütün hayvanlar, Avustralya'da yeni bir günün başladığını haber vermektedirler. el-Hindî, “artık hayvanlar bile benim rüyalarımı alay etmekte ve güzel rüyalarımı bozmaktalar” diye söylenmeye başlar (Cerrâr, 2003, s. 9).

Görüldüğü gibi Ebû Eyyüb el-Hindî, bu rüyasında bütün Arapların bir araya geldiğini, tek bir vatanda yaşamaya başladıklarını, Filistin'in de bu vatan içinde tüm toprağıyla kurtarılmış olduğunu görmektedir. Aslında bunun, çoğu Arap'ın hayali olduğunu söyleyebiliriz. Bir Filistinli olarak müellif, başta kendisi olmak üzere bu hayali dile getirmeye çalışmaktadır. Rüya büyük bir Arap imparatorluğunun kurulması, çeşitli silahlarla donatılmış bir ordunun oluşturulması, Filistin'in bağımsızlığına kavuşmuş olması, demokrasi, adalet, insan hakları gibi büyük işlerin, sabahın geldiğini haber veren hayvanların sesleriyle bozulmuş olması gerçek ile hayal dünyasındaki uçurumun ironik bir anlatısı olarak ortaya çıkmaktadır. Büyük olayların ironileştirilerek anlatılması ve hikâye içinde hikâyenin aktarılması postmodern romanın etkileri olarak görülebilir.

5.2. el-Menâmetu'l-Atlantiyye

el-Menâmetu'l-Atlantiyye'de çok kısa bir şekilde ve dolaylı olarak Filistin meselesine değinilmiştir. Bu da bir Filistin şairi olan Emel Dunkul'un "Barışma" adlı şiirini okumasından ibarettir. Makâme şu şekilde özetlenebilir: 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin Ebû Eyyüb el-Hindî'nin ağzından aktardığına göre el-Hindî, bir gece rüyasında Vali el-Bahr olarak isimlendirdiği bir kişinin kendisi için büyük bir gemi inşa ettiğini, insanlar ve yiyecekler gibi ihtiyaç duyulan her şeyi içine koyduğunu ve karanlık denizlere yönlendirdiğini görür. el-Hindî'nin anlattığına göre şimdiye kadar keşfedilmemiş bir adada gaybı görebilen, iyi ahlaklı, basiret sahibi garip bir topluluk yaşamaktadır. Kendisi de bu adayı keşfetmekle görevlendirilmiştir. Böylece el-Hindî ve ekibinin deniz yolculuğu başlar. Uzun bir yolculuktan sonra cennet gibi bir yer olan adaya varırlar. Adada çok güzel bir şekilde karşılanırlar. "Şeyh" olarak adlandırılan bir kişi kendisine eşlik etmektedir. Şeyh, bu adanın var olduğundan beri çeşitli beldelelerden ilim ve irfan sahibi adamların uğrak yeri olduğunu ve kendisi için bir ilim ve edebiyat toplantısı düzenlediklerini söyler (Cerrâr, 2003, s. 15-19). el-Hindî ve Şeyh "Yemâme Meclisi" olarak adlandırılan bir yere girdiklerinde içerisinin tıklım tıklım olduğunu ve platformda beş şairin yer aldığını görürler. Sahneye ilk önce Cahiliye şairi Lakît b. Ya'mer el-İyâdî çıkıp şiirini okur. Daha sonra Emel Dunkul çıkıp Filistin için yazılmış olan "*La tusâlih (Barışma)*" şiirini okur. Daha sonra sırasıyla, Ebû İsmâ'il Hüseyin b. 'Alî Müeyyidu'd-Dîn el-Esbehânî et-Tuğrâ'î, Ebi'l-Hasan el-Kâdî el-Curcânî, Ebâ 'Âmir Ahmed b. Şehîd el-Eşca'î sahneye çıkıp şiirlerini okurlar (Cerrâr, 2003, s. 19-26). Daha sonra toplantıda bulunan birçok kişi şiir okumak ister. Bunlara izin verilmeyince salonda bir kargaşa baş gösterir. Divitler, hokkalar, defterler, kitaplar, alet ve edevatlar havada uçuşmaya başlar. Tam bu esnada kitaplardan biri Ebû Eyyüb el-Hindî'nin başına isabet eder. Uykusundan uyanan el-Hindî el-Mütenebbî'nin divanını okurken uykuya daldığına bu arada havada tuttuğu kitabın yüzüne isabet etmesiyle rüyasından uyandığını fark eder (Cerrâr, 2003, s. 28).

Makâmede geçen kahraman Ebû Eyyüb el-Hindî'nin aslında müellifin kendisi olduğunu söyleyebiliriz. Müellif, sevdiği ve şiirlerini beğendiği şairleri, hayalî bir adada bir araya getirerek konuşturmaya çalışmıştır. Burada özellikle Endülüslü şairlerine ağırlık vermesi, Endülüslü edebiyatı alanındaki uzmanlığı nedeniyle. Müellif burada el-Hindî'nin ağzından bazı görüşlerini de dile getirmeye çalışır. Makâmede rüya ile gerçek arasındaki geçiş *el-Menâmetu'l-Usturâliyye*'de olduğu gibi yine ustaca kurgulanmıştır. Müellif, birçok makâmesinde yaptığı gibi bu makâmesinde de Filistin meselesine değinmeden geçmez. Filistinlilerin yaşadıklarını şiirlerine taşıyan şairlerden biri olan Emel Dunkul'un "*Barışma*" şiirinden bazı beyitlere yer vererek konuya atıfta bulunur. Böylece Filistinlilerin hiçbir şekilde Yahudilerle barışmamaları gerektiği konusundaki düşüncesini dile getirmiş olur. Bu şiirin bazı beyitleri şöyledir (Cerrâr, 2003, s. 21):

Barışma kan üzerine!... Hatta kana kan olsa bile	لا تصالح على الدم.. حتى بدم!
Barışma, başa karşı baş dense bile!	لا تصالح! ولو قيل رأس برأس
Tüm başlar eşit midir?	أكلُّ الرؤوس سواء؟
Kardeşinin kalbi gibi midir yabancının kalbi?	أقلب الغريب كقلب أخيك؟!
Kardeşinin gözü gibi midir onun gözü?	أعيناه عينا أخيك؟!
Eşit olur mu hiç senin için kılıç tutan elle	و هل تتساوى يدٌ.. سيفها كان لك
Senin çocuğunu katleden el	بيد سيفها أتكلك؟

5.3. *el-Menâmetu'l-İfrikiyye*

el-Menâmetu'l-İfrikiyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin Ebû Eyyüb el-Hindî'den naklettiğine göre el-Hindî, bir yolculuktan döndükten sonra aşırı yorgunluktan dolayı kendisini zor yatağa atar. Rüyasında bir ava çıktığını görür. Av esnasında ormanda yamyam gibi görünen bir kabilenin eline düşer. İlk önce onları yamyam zannetse de sonradan öyle olmadıklarını öğrenir. Kabile içinde dilini bilen bir tercüman vasıtasıyla kabile reisiyle konuşma imkânını elde eder. Kabilenin kurallarına göre esir alınan kişinin kabile reisine hizmet etmesi gerekir. Serbest bırakılması ise şeyhin insafına kalmıştır. Böylece kabile şeyhinin hizmetine girerek onun için ilaçlar hazırlamakla görevlendirilir. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra bir gün şeyhin felç geçirdiğini söylerler. Kabilenin adetlerine göre kabile şeyhi felç geçirdiği zaman sağlam yerleri hariç her tarafı sıkı bir şekilde bir bezle sarılır. Böylece şeyhten geriye sadece ağzı, burnu, gözleri ve bir kulağı dışarıda kalır. Kabile şeyhi emirlerini gözleriyle vermeye devam eder. Bir işi uygun gördüğü zaman göz kapaklarını aşağı doğru, uygun görmediği zaman ise yukarı doğru hareket ettirir (Cerrâr, 2003, s. 36-38).

Bir gün adamları, şeyhin huzuruna girip düşman bir kabilenin etrafa saldırdığını salık verirler. Şeyh sabretmeleri gerektiği konusunda işarette bulunur. Adamları bu işte bir hikmet görüp susarlar. el-Hindî ise bu işi garip görüp şeyhin bunadığını düşünür. Gün be gün adamlar gelip düşmanın yaklaştığını haber verdikçe şeyh, sabretmelerini ister. Nihayet düşman obaya girip yarısını aldıktan sonra tekrar şeyhe gelirler. Şeyh yine sabretmelerini emreder. Çaresiz bir şekilde el-Hindî'ye dönüp fikir danışır. el-Hindî kendisine eman vermeleri şartıyla fikrini açıklayacağını söyler. Eman aldıktan sonra el-Hindî, şeyhin bunadığını ve geç olmadan düşmana karşı koymaları gerektiğini söyler. Bunu duyar duymaz şeyh denilen kişi yerinden kalkar. Kılıcıyla ortaya atılıp hiç kimsenin yerinden kılmadamasını, aksi takdirde tümünün kellesini uçuracağını söyler. Bir de bakarlar ki; şeyh dedikleri kişi düşman kabileden biriymiş. Adam, şeyhlerinin çoktan öldüğünü, karanlık bir gecede onun yerine kabilesinin kendisini koyduğunu söyler. Teslim olmaları gerektiğini ve adamlarının otağın dışında beklediklerini sözlerine ekler. el-Hindî'nin ise planını bozmaya çalışması nedeniyle öldürüleceğini söyler. el-Hindî, bu sözü duyduktan sonra kaçmaya çalıştığını, ancak buna muvaffak olamadığını, kendisini yakalayıp boynuna bir ip bağladıklarını ve çekmeye başladıklarını söyler. Korku içinde uyanan el-Hindî, abasının boynuna dolanmış olduğunu görür. 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî, Ebû Eyyüb el-Hindî'ye dönüp "Belki de bu son (işgalci) kabile insan eti yiyen yamyamlardı, Allah'a şükür ki boynuna ip dolayıp çekerlerken uyandın, yoksa seni ateşin üzerinde kızartıp kendileri ve köpekleri için iyi bir ziyafet yaparlardı" diyerek latife yapar (Cerrâr, 2003, s. 39-41).

Cerrâr'ın bu makâmesinde Filistin adı geçmemektedir. Ancak bir Filistinli olarak onun bu makâmesini Filistin için yazdığını söylemek mümkündür. Çünkü adım adım işgal edilen bir yerden bahsedilmektedir. Şeyh üzerinde cereyan eden hadise ise Filistin üzerinde oynanan oyunları ve gerçekleşen ihanetleri temsil etmektedir. Burada gün be gün Filistin toprakları işgal edilirken susan bazı Filistinli yöneticiler de eleştirilmiştir. Bu yöneticiler kendi halklarına sürekli sabrı telkin etmekle bir taraftan düşmanın elini güçlendirmekte, diğer taraftan da kendi halkının mücadele ruhunu köreltmektedirler. Hikâyede, şeyhin yerine düşman kabilenin adamının konulması ve fark edilememesi saçma gibi görünse de burada yazarın amacı, hikâyenin eğitici yönünü ön plana çıkarıp okuyucuya bir ders vermektir.

5.4. el-Menâmetu'l-Hımsiyye

el-Menâmetu'l-Hımsiyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin Ebû Eyyüb el-Hindî'den naklettiğine göre el-Hindî, bir gece rüyasında yolunun Şam tarafına düştüğünü görür. Hıms şehrine gelir. Burada Hâlid b. el-Velîd'in mezarını ziyaret eder. el-Hindî, mezarın başında bekleyip dua ettikten sonra birden mezarın yarıldığını ve içinden Hâlid b. el-Velîd'in çıktığını görür. Böylece Hâlid b. el-Velîd ile uzun bir sohbet dalarlar. Hâlid b. el-Velîd, ridde (dinden dönme) olaylarının tekrarlayıp tekrarlamadığını sorar. el-Hindî, Ridde olaylarının kendi zamanında bittiğini, ancak riddeye benzer durumların olduğunu söyler. Daha sonra Hâlid b. el-Velîd, el-Hindî'den kendisinden sonraki fetihlerden bahsetmesini ister. el-Hindî, fetih hareketlerinin çok uzaklara kadar gittiğini, ancak düşmanlarının kendilerine galebe çaldıklarını ve gerilemeye başladıklarını söyler. el-Hindî'nin söyledikleri Hâlid b. el-Velîd'i oldukça kızdırır. "Araplar ne zamandan beri fethettiği topraklardan vazgeçmeye başladı, yazıklar olsun size" diye sitem ederek el-Hindî'nin yakasına yapışır. Kendisini Hâlid b. el-Velîd'in elinden zor kurtaran el-Hindî, bunun uzun bir hikâye olduğunu, her zamanın kendisine göre bir devleti ve adamları olduğunu söyler. Hâlid b. el-Velîd, el-Hindî'ye "Şu anda kimlerle savaşıyorsunuz?" diye sorunca, o kimseyle savaş halinde olmadıklarını, ancak büyük bir azgınlıkla kendileriyle savaşanların olduğunu söyler. Bunların kimler olduğunu sorunca da o Benû Kureyza ve Benû Kaynuka'nın torunları diye cevap verir. el-Hindî'den bu sözleri duyan Hâlid b. el-Velîd, cinnet geçirir gibi olur. "Arapların gücü yok oldu, onlar zelil düştüler" diye üzüntü içinde yakını. Biraz sakinleştikten sonra "Bana atımı ve kılıcımı getirin, size savaşın nasıl olacağını göstereyim" der. el-Hindî, savaş araçlarının değiştiğini, savaşların artık kılıç ve at ile yapılmadığını, bunların yerine tanklar, uçaklar ve füzeler kullanıldığını söyler. Hâlid b. el-Velîd, size nereden saldırıyorlar diye sorunca, o "Filistin" diye cevap verir. O, "Peki ya Kudüs?" diye sorunca, el-Hindî "Onu bizden aldılar" diye cevap verir. Hâlid b. el-Velîd, "Neden onlarla savaşmıyorsunuz" diye sorunca, el-Hindî onların daha fazla kötülük yapmalarından emin olamadıklarını ve ayrıca ölümden korktuklarını söyler. Bunun üzerine Hâlid b. el-Velîd, ölümün sadece savaşla alakalı bir olgu olmadığını, kendisinin Şam, Hicaz ve Necd bölgesinde birçok savaşa katıldığını; Mute, Yermuk, Ridde savaşlarına iştirak ettiğini, bedeninde kılıç yarası olmayan hiçbir yer kalmadığı halde şehadetin kendisine nasip olmadığını ve yatağında öldüğünü söyler. el-Hindî, Arapların stratejik olarak barışı seçtiklerini, savaşa davet çağrılarına cevap vermediklerini ifade eder. Bunu söyledikten sonra Hâlid b. el-Velîd, insanları savaşa davet etmeye başlar. el-Hindî'nin kulaklarında Hâlid b. el-Velîd çağrıları yankılanırken birden rüyasından uyanır ve sabah ezanının okunmakta olduğunu fark eder. el-Hindî, kendisini rüyasından uyandırdığı için Allah'a şükreder. Yoksa Hâlid b. el-Velîd'in kellemi uçurması ve beni boş kabrine koyması an meselesiydi diye düşünür (Cerrâr, 2003, s. 101-104).

Cerrâr bu makâmesinde Arapların bugünkü durumunu ve Filistin meselesini anlatmak için Hâlid b. el-Velîd gibi fetihlerle meşhur olmuş tarihî bir şahsiyeti kabrinden kaldırıp konuşurmaya çalışır. Aslında bu tür durumlara modern makâmelerde zaman zaman rastlamak mümkündür. Muhammed el-Muveylîhî'nin *Hadîsu 'Îsâ İbn Hişâm* adlı eserinde Ahmed Paşa el-Mânîklî'yi mezarından kaldırması, Hâfız İbrâhîm'in *Leyâlî Satîh* adlı eserinde İslam öncesi bir Arap kâhini olan Satîh'i konuşurması, Mahmûd el-Mes'adî'nin *Haddese Ebû Hureyre Kâle* adlı eserinde Ebû Hureyre'yi konuşurması bu tür makâmelere örnek olarak verilebilir. Tarihi kişileri mezarından kaldırıp konuşurmak geleneğinin Ashab-ı Kehf'ten mülhem olduğunu söylemek de mümkündür. Cerrâr, bu makâmesiyle Arapların içine düştükleri zilleti, korkaklığı dile getirir, savaşmaları gerektiği yerde barışın çığırkanlığını yapmalarını şiddetle eleştirir. Amerika'nın gücünden ve karar mekanizması olmasından bahsederken Hâlid b. el-Velîd'in Amerika'yı bir cariyeye zannetmesi, kendisini rüyasından uyandırmak suretiyle Hâlid b. el-Velîd'in elinden kurtardığı için Allah'a şükretmesi mizahi unsurlar olarak görülebilir.

5.5. *el-Menâmetu'l-hivâriyye*

el-Menâmetu'l-hivâriyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin Ebû Eyyüb el-Hindî'den naklettiğine göre el-Hindî'nin işleri yanlış gidince bir gece kendisi ve ailesi aç kalırlar. el-Hindî küçük çocuğunu kucağına alıp çaresiz bir şekilde otururken uykuya dalar. Rüyasında bir ses kendisine geniş ilmi ve kavrama gücü nedeniyle bir yarışma için seçildiğini, yarışmayı kazanması halinde milyonlarca para kazanacağını ve böylece ailesinin geçimini sağlayabileceğini söyler. Bu daveti duyar duymaz el-Hindî, sevinç içinde "tabii ki" diyerek teklifi kabul eder ve kendisini döner bir sandalyenin üzerinde, ellerini ovuşturup merak içinde soruları beklerken bulur. Çok geçmeden sunucu gelir. Sunucu el-Hindî'ye dönüp kendisine beş adet soru soracağını, iki soruya tam cevap vermesi halinde başarılı sayılacağını, her bir soru için de üç cevap hakkının olduğunu söyler (Cerrâr, 2003, s. 105-106).

Sunucu tarafından ilk sorulan soru şudur: *"Birkaç ay önce Mescid-i Aksa intifadası (2000) patlak verdiğinde neden tüm Araplar sokaklara döküldüler ve sonrasında İsrail Devleti saldırılarını artırdığı halde Ehl-i Kehf'in uyuması gibi derin uykularına daldılar?"* el-Hindî: "Sualini duymadım" diye cevap verir. Sunucu soruyu tekrarlar. O, yine duymadım diye cevap verince adam: "Sen sanki cevap vermek istemiyorsun" diye yanıtlar. İkinci soruya geçmeye karar verirler. İkinci soru: *"Amerika Birleşik Devletleri'nin tacizine, saldırısına veya kuşatmasına maruz kalan Arap ülkelerinin sayısı yaklaşık olarak yedi civarında olduğu halde, neden bu ülkeler çoğunlukla komşu olmalarına rağmen tehditlere karşı koymak için birbirleriyle işbirliği yapmıyorlar?"* Soru karşısında el-Hindî adama: "Beni buraya baş ağrısı için mi getirdin" diye çıkışır. Adam "Sorular karşısında üç hakkın var, fırsatı kaçırmamanı tavsiye ederim" der. el-Hindî: "Bu soruyu geç, yoksa öfkeden patlayacağım" diye cevap verir. Adam "Üçüncü soru çok kolay" diyerek sorularına devam eder. Üçüncü soru: *"İsraililer işgal altındaki Arap topraklarını iade etmeyeceklerini ve Araplarla müzakereleri durduracaklarını açıklasaydı, böyle bir ihtimale karşı Araplar, nasıl bir alternatif hazırlarlardı?"* el-Hindî, "Bu sorunun cevabı çok kolay, İsraililer bununla bizi kararlılığımızdan uzaklaştırmak ve barışı stratejik bir seçenek olarak ilan etmek amacıyla yaparlardı" diye cevap verir. el-Hindî, bunu söyler söylemez adamın bir kaplana dönüştüğünü, yüzünün kıpkırmızı olduğunu, yanındaki sigara paketini öfkeyle kendisine doğru savurduğunu, sandalyenin arkasına saklanarak korunduğunu söyler. Adam: "Evet, evet! Doğru söyledin, şimdi yarım milyon kazandın, geriye iki soru kaldı bunları da cevaplarsan tam bir milyon kazanmış olacaksın" diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 106-107).

Üçüncü soru: *"Nasıl olur da aralarında kültür, dil, tarih açısından pek çok ihtilaf olmasına rağmen Avrupalılar ortak bir pazar kurmada başarılı olurlar da; aralarında problemler, umutlar, acılar, kültür, dil, din, kan, ırk, tarih gibi pek çok müşterek unsur olmasına rağmen Araplar aralarında bir birliktelik oluşturamıyorlar?"* el-Hindî, "Bu soruya cevap vermem halinde başımın gövdem üzerinde kalacağına dair garanti verecek misin?" diye sorar. Adam: "tabii ki hayır" diye yanıtlar. el-Hindî: "O zaman son soruna geç ve başımı tehlikeye atma" diye cevap verir. Son soru: *"İsrail'in varlığı Arap dünyasında en son oluşum olduğu halde nasıl bu kadar ilmi, teknolojik, askerî, ekonomik gelişmeyi sağladılar da Araplar yerlerinde sayıp durmaktalar?"* el-Hindî: "Be adam! Gövdemin üzerinde sadece bir baş olduğunu görmüyor musun?" diye tekrar çıkışır. Adam gülümseyerek: "Tam bir milyonu alman için bu soruyu cevaplaman gerekir" diye yanıtlar. el-Hindî: "Benim başım, senin milyonlarından daha değerlidir" diye cevaplar. Adam "Sana bir fırsat daha vereceğim ve ek bir soru soracağım, eğer bilirsen milyonu kazanırsın" der. Adam: "Milyonları kim kazanacak?" diyerek son ek sorusunu yöneltir. el-Hindî, bu soru karşısında dilinin çözüldüğünü, fesahat ve belâğatının üzerinden perdenin kalktığını ve soruyu "Kim yardımlaşma ve özgürleştirme iradesini gösterir, birliği sağlar ve eleştirilere kulak asmadan Allah'a ve ümmete karşı sorumluluk hissedip bunları gerçekleştirmeye

çalışırsa milyonları o kazanır” diye cevap verdiğini söyler. Bunun üzerine adamın: “Doğru, doğru! Kazandın” diye bağırıldığını, yanına gelip kendisine sarıldığını, kendisine bir tomar para verdiğini, onları cebine koyup sımsıkı tutup evinin yolunu tuttuğunu ve birden uykusundan uyandığını tam bu sırada daha önce kucağına aldığı çocuğunun başını sımsıkı tutmuş olduğunu, çocuğun acı içinde bağırmakta olduğunu fark ettiğini söyler. ‘Alkame b. Murre eş-Şeybânî, el-Hindî’nin bu rüyasını dinledikten sonra pazara gidip bir koç alır. Koçu el-Hindî’ye teslim eder ve kesip çocuklarına yedirmesini ister (Cerrâr, 2003, s. 107-108).

Cerrâr, bu makâmesinde televizyonlarda gördüğümüz bilgi yarışmalarına benzer bir formatı kullanır. Sorulan sorular kendisince Araplar tarafından cevaplanması gereken sorulardır. Soruların içeriği; Arapların İsrail zulmüne karşı sessiz kalmaları, ortak düşmana karşı bir birlik oluşturamamaları, çağa uygun bir gelişim sağlayamamaları ve barış palavraları ile oyalanmaları şeklinde kategorize edilebilir. Müellifin hitabı her ne kadar Araplar bazında gerçekleşmişse de aslında bu soruları aynı zamanda tüm İslâm dünyasının ortak problemleri olarak görmek mümkündür. Burada Ebû Eyyüb el-Hindî’nin yerine yine müellifi koyacak olursak bazı sorulara cevap verilmemesi Arap dünyasındaki demokrasi eksikliğini yansıtmaktadır. Müellifin yaşadığı Ürdün’ün hâlâ krallık ile yönetildiğini ve ABD ve İngiltere yanlısı tavırlarını göz önünde bulundurduğumuzda müellifin kendisine göre haklı olduğunu söyleyebiliriz. Diğer makâmelerinde olduğu gibi onun bu makâmesinde de mizahî unsurlara rastlamak mümkündür. Sunucunun “Bir milyonu kim kazanacak” sorusuna karşı el-Hindî’nin dilinin çözülmesi kara mizah’ın bir örneği olarak gösterilebilir. Makâmede rüya ile gerçek arasındaki geçiş “cepteki para” ve “kucaktaki çocuk” metaforlarıyla yine usta bir şekilde işlenmiştir.

5.6. el-Menâmetü'l-halhaliyye

el-Menâmetü'l-halhaliyye’de ‘Alkame b. Murre eş-Şeybânî’nin Ebû Eyyüb el-Hindî’den naklettiğine göre el-Hindî, bir gece rüyasında çok kuvvetli bir rüzgarın estiğini, adeta gündüzü geceye çevirdiğini görür. Belli bir müddet sonra fırtına durur, ortalık sakinleşir. el-Hindî, önünde oldukça süslü ve davetkar bir halı görür. Kendisini tutamayarak halının üzerine uzanır. Birden halının uçmaya başladığını görür. Halı, kendisini bir adaya bıraktıktan sonra tekrar havalanarak ortadan kaybolur. el-Hindî’nin etrafını bir grup kadın sararak onu ele geçirirler. Onu alıp bir kraliçenin yönettiği muazzam bir saraya götürürler. Kraliçe hemen bağlarının çözülmesini ister. Kraliçe “Sen Ebû Eyyüb el-Hindî misin? diye sorar. el-Hindî: “Evet, ama beni nerden tanıyorsun?” diye sorar. Kraliçe “Sen bizim âlemimizde gerçekten meşhur olan birisin” diye cevap verir. Kraliçe konuşmasının devamında onu buraya kendilerinin getirdiğini, bu adayı sadece kadınların yönettiğini, onu da kendilerine müsteşarlık yapması için buraya getirdiklerini söyler. Ayrıca sadece belirli erkekleri kullandıklarını, erkekleri özellikle mahsul toplama, keçi çobanlığı, kölelik vb. işlerde kullandıklarını, onlara bol elbiseler giydirdiklerini sözlerine ekler (Cerrâr, 2003, s. 109-111).

el-Hindî, bunun sebebini sorunca, kraliçe uzun zaman önce erkeklerinin bir savaşa gittiklerini, savaşta yenildiklerini, adaya dönmek istediklerinde ise savaşı bırakıp kaçtıklarından dolayı onları bir daha adaya almadıklarını söyler. O zamandan beri bu adayı kadınların yönettiğini, kendisinin müsteşarlığı gibi çok nadir durumlarda erkekleri önemli işlerde kullandıklarını söyler. el-Hindî ise erkekler olmadan kadınların kendilerini korumalarının mümkün olmadığını, silahların taşınmasında, sınırların korunmasında mutlaka erkeklere ihtiyaç duyulacağını ifade eder. Bunları duyan kraliçe bir an duraksadıktan sonra gözlerini el-Hindî’ye dikerek: “*Elli yıldır erkekleriniz selin önüne katıp getirdiği çerçöp kadar fazla oldukları halde kadınların korumasını sağlayabildiler mi? Oysa biz, bize yapılan bütün saldırıları geri püskürttük, komşu bütün memleketleri boyunduruğumuz altına aldık. Seni akıllı*

bilirdim ey Ebâ Eyyub! Yeryüzünün bütün erkelerinin utancını celbeden bir erkekligi savunacağını tahmin edemedim. Dahası adamlarınız yeryüzünün en zayıf, en korkak ve alçak insanları tarafından yenilgiye uğratılmaktadırlar. Bu durumda hangi adamlardan koruma istememizi tavsiye edersin” diye cevap verir. el-Hindî, bu sözler karşısında “senin sözlerin okların isabet etmesinden daha şiddetlidir” diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 110-111).

Cerrâr’ın, rüzgârın yürüttüğü halı fikri ile Hz. Süleyman’ın Tevrat ve Kur’ân kıssalarından etkilendiğini söyleyebiliriz. Zira Hz. Süleyman’ın rüzgârın yardımıyla yol kat ettiği Kur’an’da geçmekte, bir haliya bindiği ise Tevrat’ta zikredilmektedir (Harman, 2010, s. 59). Sadece kadınların yönettiği bir memleket fikrinde ise Amazonlar mitolojisinden etkilendiğini söylemek mümkündür. Ancak müellif, konuyu kadınların ve erkeklerin beraber yönetimde bulunmaları gerektiği bağlamında ele alırken bir yerde meseleyi yine Filistin konusuna getirir. Burada kraliçenin ağzından Araplara ağır sözler sarf eder. Onları, Filistinli kadınları koruyamadıkları için eleştirir. Onları korkaklık ile itham ederek yönetimin kadınlara verilmesi halinde kadınların yönetim konusunda erkeklerden daha başarılı olabileceklerini ima etmeye çalışır.

5.7. *el-Menâmetu’d-Dimaşkıyye*

el-Menâmetu’d-Dimaşkıyye’de ‘Alkame b. Murre eş-Şeybânî’nin Ebû Eyyüb el-Hindî’den naklettiğine göre el-Hindî, Cuma namazını Şam’daki Emevî Camisi’nde kıldıktan sonra Şam caddelerini arşınlamaya başlar. Kütüphane, cami vb. eski tarihi eserleri gezerek onlar hakkında bilgi edinmeye çalışır. Bu şekilde dolaşırken ayakları onu Selâhaddîn-i Eyyûbî’nin mezarına götürür. Mezarının başında gözyaşı döker. “Keşke bizi azgınlığın ve alçakların sofrasında yetimler olarak bırakmasaydın” diye Selâhaddîn-i Eyyûbî’ye serzenişte bulunur. “*Ey Eba’l-Muzaffer! Düşman senden sonra bir daha geldi, kendileriyle beraber birçok eziyet ve zarar getirdiler, toprakları işgal ettiler, namusları çiğnediler, mescitleri yaktılar, rukû’ ve secdeye varanları öldürdüler, bütün bunlara rağmen Araplar büyük bir gaflet içinde, Müslümanlar cihadı bırakmış eğlence içinde*” diye tersine dönmüş zamanı ona şikâyet eder. “Allah senin zamanını bir daha geri getirsin” diye dua eder. Gözyaşı içinde Fatiha okuyup evinin yolunu tutar (Cerrâr, 2003, s. 114).

Günün yorgunluğunu üzerinden atmak isteyen el-Hindî, kendisini yatağına atarak derin bir uykuya dalar. el-Hindî, rüyasında evinin bir köşesinde Kur’ân okumaktadır. “*Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm’dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir ((İsrâ, 1)*” ayetini her okuduğunda dili düğümlenmekte ve bir önceki sûreye tekrar geri dönmektedir. el-Hindî, bu şekilde sûreyi okumaya çalışırken birden evinin etrafında atların ayak seslerini ve kişnemelerini duyar. Durum hakkında bilgi almak için kapıya doğru koşar. Kapıyı açar açmaz karşısında elinde güneş gibi parlayan kılıcıyla ve çevresinde adamlarıyla sarıklı, cübbeli, heybetli bir adam görür. el-Hindî, korku içerisinde kapıyı tekrar kapatmaya çalışırken adam kapıyı tutarak “Misafir böyle mi karşılanır ey Ebâ Eyyûb!, siz misafiri kapıdan kovuyor musunuz?” diye sitemde bulunur. el-Hindî “Hayır, hayır; asla! Buyrunuz...” diye cevap verir. Adam içeri girer ve oturmak için izin ister. el-Hindî ona yer gösterdikten sonra oturur ve aceleyle: “Aslında iade-i ziyaret için gelmiştim” der. el-Hindî şaşkınlık içinde: “Uzun süredir kimseyi ziyaret etmedim ki bana iade-i ziyarette bulunulsun, ömrümde seninle hiç karşılaşmadım, sen kimsin ve hangi ziyaretten bahsediyorsun?” diye sorunca; Selâhaddîn-i Eyyûbî gülümseyerek: “Bu gün ikinci vaktinde beni ziyaret etmiştin, ben Selâhaddîn-i Eyyûbî’yim” diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 114-115).

Bu cevap karşısında el-Hindî'nin, tekrar dili tutulur, eli ayağı birbirine dolanır. Dehşet içerisinden bir şey söylemeye çalışır, ancak buna muktedir olamaz. Kısa bir süre sonra kendine gelir ve “Ey ziyaretçilerin en şerefli hoş geldiniz! Ey kahramanların en büyüğü sefa getirdiniz! Şeref verdiniz, ben insanların en şanslıyım” diye mukabelede bulduktan sonra “Ey Ummu Eyyûb, bize yemek hazırla” diye içeriye seslenir. Selâhaddîn-i Eyyûbî: “fazla kalmayacağım, yemeğe gerek yok, çok kişiyi ziyaret etmem gerekiyor, onları çok bekletmemem gerekir, ancak uykularımı kaçırın bir husus var. Bugün beni ziyaret ettiğinde bazı garip şeyler söyledin ve sonra ağlamaya başladın” diye cevap verir. el-Hindî: “Ey Eba'l-Muzaffer! Çok kederliyiz, Mescid-i Aksa için senin benzerlerine ihtiyacımız var” diye cevap verir. Bunları duyan Selâhaddîn-i Eyyûbî ayağa kalkar ve “Mescid-i Aksa'ya bir şey mi oldu?” diye sorunca; el-Hindî: “Mescid-i Aksa işgalcilerin eline geçti” der. “Bunlar da kim?” diye tekrar sorunca “...Yahudiler” diye cevap verir. el-Hindî'nin sözleri karşısında yıldırım çarpmışa dönen Selâhaddîn-i Eyyûbî: “Yahudilerin Mescid-i Aksa'da ne işleri var” diye sorunca el-Hindî: “Yahudiler tüm Filistin'i işgal ettiler, Avrupalılar da onlara arka çıkmaktadırlar” diye cevap verir. “Bu mukaddes toprakları nasıl ele geçirdiler” diye sorunca, “Arapları yirmiden fazla ülkeye böldüler, aralarına kin ve düşmanlık ektiler, sonra dünyanın dört bir yanından Yahudileri getirip buraya yerleştirdiler. Sonra hile, dolap ve oyunlarla şehir şehir ele geçirdiler” diye cevap verir. Selâhaddîn-i Eyyûbî: “Peki bütün bunlar olurken Abbâsî halifesi ne yapıyordu?” diye sorunca, el-Hindî, gülmek için kendisini zor tutmaya çalışır. Bunu gören Selâhaddîn-i Eyyûbî, kılıcını çekerek: “Benimle dalga mı geçiyorsun ey ahmak!” diye el-Hindî'ye sert bir şekilde çıkarır. el-Hindî: “Allah korusun! Ancak Abbâsî halifeliği çoktan dağıldı, Müslümanlar parçalara ayrıldılar” diye cevap verir. Selâhaddîn-i Eyyûbî: “O zaman Müslümanların hâli bizim Kudüs'ü fethetmeden önceki durumumuza benziyor” diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 115-116).

Selâhaddîn-i Eyyûbî ve el-Hindî arasındaki diyalog böylece uzayıp gider. el-Hindî, Arap ülkelerinin çoğunun Batılılarla anlaşmalı olduğunu, yapılan zulümlere karşı hiç birinin açıkça tepkisini ortaya koymadığını, hepsinin Filistinlilerle işgalcilerin arasını bulmaya çalıştıklarını söyler. el-Hindî anlattıkça Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin öfkesi artar. “Lanet olsun, Allah kahretsin” gibi ifadelerle tepkisini ortaya koyar. Selâhaddîn-i Eyyûbî, Arapları bu kadar zillete duçar oldukları için kınar. Filistin'in düşmesinin tüm Arap devletlerinin düşmesi anlamına geldiğini söyler. Saldıran ile vatanlarını korumaya çalışanların eşit olamayacağını ifade ederek, bu zillete şahit olmadan yüce Allah ruhunu teslim aldığı için O'na şükreder. el-Hindî, çoğu Filistinlinin toprağını terk ettiğini, geride kalanların ise yiğitçe mücadele ettiklerini, tarihin hiçbir döneminde Filistinliler kadar yüce bir topluluğun yeryüzüne inmediğini, onların Allah'ın rızası için canlarını feda ettiğini; aç, susuz ve çaresiz bir şekilde gecelediklerini, sabah uyanıklarında ise akıllarına gelen ilk şeyin Allah yolunda cihat olduğunu söyler (Cerrâr, 2003, s. 116-117).

el-Hindî, bunları söyleyince birden Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin çehresi değişir. Yüzünü sevinç ve hoşnutluk kaplar. “Daha neler yapıyorlar, anlat bakalım” deyince el-Hindî, onların çok cesur olduklarını, düşmanın silahı ne olursa olsun onlardan her birinin eline taşını alıp düşmana saldırdığını söyler. Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin sevinci bir kat daha artar. Onlardan biraz daha bahsetmesini ister. el-Hindî, onların çoluk, çocuk, kadın erkek demeden ve hiç bir yorgunluk ve umutsuzluk göstermeden hep beraber düşmanın önünde durduklarını söyler. Selâhaddîn-i Eyyûbî, onların Peygamberin “Betyu'l-Makdis ve etrafındakiler”⁴ ile ilgili hadisine mazhar olan kişiler olduğunu söyler. Selâhaddîn-i Eyyûbî, el-Hindî'den biraz Mescid-i Aksa ve Kubbetu's-Sahrâ'dan bahsetmesini ister. el-Hindî, Mescid-i Aksa'da hâlâ namazın kılındığını, ancak Yahudilerin onu ele geçirmek için planlar yaptığını, onu yıkmaya çalışıp

⁴ Kanaatimizce yazar Hz. Muhammed'in şu hadisini kastetmiştir: “Ümmetimden bir topluluk daima hak üzere olacak ve düşmanlarına kesin bir şekilde üstün gelecektir. Allah'ın emri gelinceye dek şiddetli geçim sıkıntısına düşmeleri durumu hariç muhalefet edenlerin muhalefeti onlara zarar vermeyecektir.” “Ya Rasûlallah! Onlar nerededirler?” dediler. O, sallallahu aleyhi ve sellem, “Onlar, Beyti'l Makdis'te ve Beyti'l Makdis'in etrafındakiler” buyurdu (Ahmed bin Hanbel, Müsned, 36/657, no: 22320).

yerine sinagog yapmaya çalıştıklarını söyler. Bunu duyan Selâhaddîn-i Eyyûbî tekrar kükreyerek böyle bir şeyin olması halinde Arapların ve Müslümanların aslanlar gibi öne atılarak Yahudileri ve onların yardımcıları olan Avrupalıları yok edeceklerini, çünkü oranın ilk kible ve üç mescitten biri olduğunu söyler. el-Hindî, Arapların ve Müslümanların bunu yapamayacaklarını, onların başlarını kuma gömmeye devam edeceklerini, çünkü Yahudilerin daha önce Mescid-i Aksa'ya saldırdığını, mescidi yaktıklarını, kendisinin isminin kazılı olduğu minberi yaktıklarını söyler. Bunları duyan Selâhaddîn-i Eyyûbî, tekrar öfkelenerek duvara bir yumruk atar, “onlara lanet olsun, binlerce kez onlara lanet olsun” diye haykırır (Cerrâr, 2003, s. 117-118).

el-Hindî, Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye hitaben merak etmemesini, Filistinlilerin bunun üzerine harekete geçtiklerini, onun yolunu takip ettiklerini söyler. Selâhaddîn-i Eyyûbî, “sayıları bu kadar az ve bu kadar zayıf oldukları halde ne yapabilirler ki?” diye hayflanır. el-Hindî, Filistinlilerin çok farklı olduğunu, onların kendilerini patlayıcılarla donatıp düşman askerlerinin içine daldıklarını söyler. Bunu duyan Selâhaddîn-i Eyyûbî ayağa kalkıp kılıcıyla raks etmeye başlar. “Onları zaferle müjdele ey Ebâ Eyyub!” diye çığlık atar. “Allah yolunda bu amansız mücadeleyi yürüten kullarını, Allah unutmaz” der. “Onlara vasiyetim, minberimi tekrar eski şeklinde yapmaları ve daha önce Kudüs'ü kurtarmamın bir ödülü olarak ismimi tekrar bu minbere kazımalarınıdır” der. el-Hindî: “*Ey Eba'l-Muzaffer! Allah'ın izniyle tüm isteklerin yerine gelecek, senin yadigârların vicdanlarda ebedi olacak, senin ismin kıyamete kadar baki kalacak, bakmaz mısın senin ismin bu gün senin yolunu seçen bazı bölüklerin ismi olmuştur. Aynı zamanda ismin mescitlerin, kütüphanelerin, okulların ve sokakların adı olmuştur ve Allahın iradesi ve onun sâlih kullarının mücadeleleriyle senin ismin Mescid-i Aksa'nın minberini aydınlatmaya devam edecektir*” diye mukabelede bulunur. Bu sözlerden sonra Selâhaddîn-i Eyyûbî Ebû Eyyüb el-Hindî'ye yaklaşır, onu kucaklar ve gözyaşları içinde “Filistinlileri müjdele..., Filistinlileri müjdele..., Filistinlileri müjdele...diye” haykırır. Tam kapıdan çıktığı esnada gök gürleyerek şimşek çakar. Sağanak yağmur yağmaya başlar. el-Hindî uykusundan uyandığında dışarıda da yağmurun aynı şekilde yağmakta olduğunu görür (Cerrâr, 2003, s. 118-119).

Cerrâr, *el-Menâmetu'l-hımsiyye* yaptığı gibi *el-Menâmetu'd-Dimaşkiyye*'de de tarihî bir şahsiyeti konuşurarak meseleyi ele almaya çalışır. Konuştuğu bu tarihi kişilik daha önce Kudüs'ü Haçlılardan geri alarak Müslümanları tekrar bir çatı altında toplamayı başaran Selâhaddîn-i Eyyûbî'dir. Selâhaddîn-i Eyyûbî makâmde gâh üzülmekte gâh sevinmektedir. Arapların ve Müslümanların Filistin meselesine kayıtsız kaldıklarını gördüğünde üzülmekte, Filistinlilerin mücadelesini duyduğunda ise sevinmektedir. Yazar makâmesinde, Arapların ve Müslümanların bu meseleye karşı kayıtsız kalmalarını kınar. Bir taraf işgalci, diğer taraf ise kendilerini savunan çaresiz insanlar olduğu halde Arapların onların aralarını bulmak için aracılık etmelerini eleştirir. “Küfür tek millettir” prensibince, Avrupalıların Yahudilerin arkasında durduğu gibi Arapların ve Müslümanların da Filistinlilerin arkasında durmaları gerektiğini dile getirerek bu işin ancak büyük bir mücadele ile kazanılabileceğini söyler. Onun aynı zamanda Filistinlilerin mücadelesinden ümit var olduğunu söylemek mümkündür.

5.8. *el-Menâmetu's-sultâniyye*

el-Menâmetu's-sultâniyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî, uzun bir süre Ebû Eyyüb el-Hindî'yi görmediği için sabah erkenden onu ziyarete gittiğini, onu evinin önünde derin düşüncelere dalmış bir şekilde gördüğünü, kendisine selam verdiğini ve onun selamı aldıktan sonra tekrar başını ellerinin arasına alıp derin düşüncelere daldığını söyler. eş-Şeybânî, zihnini meşgul eden şeyin ne olduğunu sorunca el-Hindî, çok güzel bir rüya gördüğünü, gördüğü rüyanın aklını ve kalbini çeldiğini söyler. eş-Şeybânî, rüyanın ne olduğunu sorunca el-Hindî, gördüğü rüyayı anlatmaya başlar (Cerrâr, 2003, s. 129).

Ebû Eyyüb el-Hindî'nin anlattığına göre rüyasında içinde her çeşit insanı barındıran bir topluluğa konuşma yapmaktadır. Konuşmasını bitirdikten sonra büyük cüsseli, geniş omuzlu, heybetli bir adam yanına gelerek çok iyi bir konuşma yaptığını ve kendisini çevresine katmak istediğini söyler. el-Hindî, adamın önerisini kabul ettikten sonra ayrıntıları konuşmak için beraber saraya giderler. Sultan olduğunu anladığımız adam, onu güzel bir şekilde karşılar. Cömertliğini göstermek isteyen sultan, el-Hindî'den ne kadar mal istediğini söylemesini ister. el-Hindî, mal istemediğini söyler. Şaşkınlık geçiren sultan, “Öyleyse; malikâne, cariyeler ve hizmetçiler istiyorsun” diye tekrar sorunca yine olumsuz cevap alır. Şaşkınlığı artan sultan “o zaman sen vezirlik istiyorsun” deyince el-Hindî: “Benim dışındakiler vezirliğin günahlarını yüklenmeye daha layıktırlar” diye cevap verir. Sultan: “O zaman sana bir memleketin valiliğini verelim” deyince el-Hindî: “Vezirliğin günahlarını yüklenmeye takati olmayan kişinin, valiliğin günahlarını yüklenmeye nasıl cesareti olabilir sultanım” diye cevap verir. Daralan sultan: “O zaman bu bir bilmededir, artık tahtı sana vermektan başka bir şeyim kalmadı” diye cevap verir. el-Hindî: “Allah korusun Padişahım, sendan başka bu makama kim layık olabilir” diye mukabelede bulunarak isteğini kendisine garanti verdikten sonra söyleyeceğini ifade eder. Sultan tahtı dışımda tüm isteklerini yerine getireceğini söyler. el-Hindî, iki isteğinin olduğunu, ikincisinin birincisine bağlı olduğunu söyler. Birinci isteğinin Arapların tarihini ele alan bir kitabı baştan sona kadar mütalaa ederek okuması olduğunu ifade eder. Sultan la havle çekerek bu isteğini yerine getireceğini söyler (Cerrâr, 2003, s. 129-131).

Aradan birkaç gün geçtikten sonra Sultan el-Hindî'yi huzura çağırır. Sultan: “Birinci isteğini yerine getirdim ey Ebâ Eyyub! Şimdi benden ne istiyorsun, beni tarihten imtihan mı edeceksin” deyince el-Hindî: “Hâşâ sultanım, benim isteğimi ancak tarih okuyan, onun olaylarını anlayan, onun kurallarını ve işleyişini kavrayan bir sultan yapabilir diye düşünerek bu istekte bulundum” der. Sultan: “Beni daha fazla merakta bırakma, çıkar artık şu baklayı ağzından” diye sitemde bulununca el-Hindî, ikinci isteğini de şöyle açıklar: “*Ey Padişahım! Sen ümmetin emellerinin yeri, bu sıkıntının ortadan kalkması için tek merciisin. İsteğim on yıl boyunca hem dostların hem de düşmanın ambargo uyguladığı kardeş bir ülkenin üzerindeki ambargoyu kaldırmandır.*” Sultan: “Tamam, isteğin yerine gelmiştir” diye cevap verince el-Hindî: “böyle tereddütsüz bir şekilde mi?” der. Sultan: “Evet, dünden bugüne tarihi mütalaa ettikten sonra bir Arap ülkesi üzerindeki ambargoyu kaldırmak için tereddüt etmeye herhangi bir sebep bulamadım. Eğer başka bir isteğin varsa hemen yerine getirelim” der. “Evet! Evet! Ey Sultanım, işgal edilen Arap toprakları...” diye heyecanla öne atılır. “Ne yapabilirim” diye sorunca Sultan, el-Hindî: “Askerlerini gönderirsin ve onu asıl sahiplerine iade edersin” diye cevap verir. el-Hindî'nin bu cevabından sonra sultan bir müddet düşünür ve “Müjdeler olsun Ey Ebâ Eyyub! Savaş alanında bize eşlik etmek ister misin” der. Bunun üzerine askerler toplanır. Tanklar, uçaklar, füzeler ortaya çıkmaya başlar. Savaş meydanında el-Hindî eline silahını almış tam ateş edecekken peş peşe ateşlenen silah sesleriyle uykusundan uyanır. Tam bu esnada oğlunun lise mezuniyeti nedeniyle yan komşu, havaya ateş açmak suretiyle kutlama yapmaktadır. ‘Alkame b. Murre eş-Şeybânî, elini el-Hindî'nin omzuna koyarak: “Karışık rüyalar bunlar, bizim bir Saîdî çayı içmemiz bu gam ve kederden daha iyidir” der (Cerrâr, 2003, s. 131-132).

Cerrâr, yine bu makâmesinde dolaylı yönden Filistin meselesine değinmiş gibi görünmektedir. Cerrâr, herhangi bir isim zikretmez, ancak “on yıl boyunca düşman ve dost tarafından ambargo uygulanan kardeş ülke” ve “işgal edilen Arap toprakları”dan kastettiği yerin Filistin olduğu söylenebilir. Ayrıca “Sultan” Ürdün kralı, “kardeşler”in ise diğer Arap ülkeleri olduğunu söylemek mümkündür. Cerrâr, düşüncelerini doğrudan söyleyemediği için makâme ve rüya unsurlarını kullanarak düşüncelerini dile getirmeye çalışmaktadır. Burada yine Arap ülkelerindeki ifade özgürlüğü sorununu görmekteyiz. Cerrâr'ın Sultana Arapların tarihini anlatan bir kitap okutturması Sultan'ın tarih konusundaki

bilgisizliğine bağlanabilir. Ancak Sultan'ın Filistin meselesine olan ilgisizliği sadece tarih bilgisi eksikliğine bağlanamaz. Tarih bilinci eksikliği, tahtını kaybetme korkusu, zihniyet değişikliği, nemelazımcılık vb. başka sebeplere bağlanabilir. Müellifin bu hususları dile getirmekten çekindiği müşahede edilmektedir. Müellifin bu konudaki hayalperestliğine gelince, peş peşe gelen Filistin yenilgisi ve özellikle 1967 olaylarından sonra Arapların tüm hayallerini ve emellerini alt üst ettiği bilinen bir gerçektir. Bunun bir sonucu olarak, Araplar zihinlerinde gerçeklik ile hayal dünyasının karmaşıklığını yaşarlar. Böylece emellerini ve hayallerini gerçeklikten uzak bir şekilde dile getirmeye çalışırlar. Bu ve buna benzer makâmelerin bu düşüncelerin ürünü olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

5.9. *el-Menâmetu's-Şihâbiyye*

el-Menâmetu's-Şihâbiyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin anlattığına göre kendisi bir gün Ebû Eyyüb el-Hindî'nin ziyaretine gider. Onu üzgün ve kederli bulur. Sebebini sorunca el-Hindî, bir rüya gördüğünü, bu rüyanın kendisini çok hüznlendirdiğini ve içini kederle doldurduğunu söyler. eş-Şeybânî gördüğü rüyanın ne olduğunu sorunca el-Hindî, gördüğü rüyayı anlatmaya başlar. Rüyaya göre el-Hindî ve arkadaşları bir gün ava çıkarlar. Dağları ve vadileri aşarlar. Akşam basıncaya kadar istedikleri avları elde edip geri dönmeye karar verirler. Bir müddet yol aldıktan sonra ansızın bir kurt sürüsünün saldırısına uğrarlar. Ortalığı toz duman alır. el-Hindî ve arkadaşları kılıçlarını ve mızraklarını çekip kurtlarla amansız bir savaşa girerler. Onlardan bir kısmı öldürülür, bir kısmı da bazı avlarını alıp kaçarlar. el-Hindî ve arkadaşlarının arasında yaralılar vardır. Birbirlerinin yaralarını sarmaya başlarlar. Ancak bir arkadaşları vardır ki kanı tüm müdahalelerine rağmen durmaz. Yaralı adamın organları gevsemeye başlayınca endişelenmeye başlarlar. Aralarında bilge bir adam, onun yakındaki Arap obalarından birine taşınıp kan takviyesi yapılması gerektiğini söyler (Cerrâr, 2003, s. 133).

el-Hindî, yakında bazı Arap obalarının olduğunu fark eder. Hemen atına binip yola koyulur. Gece yarısı yakındaki bir obaya varınca yüksek sesle, "Ey millet! Aşağıdaki vadide kan kaybeden bir yaralı var, kendisine kan verecek birine ihtiyacı var" diye bağıır. Çağrısını birkaç defa tekrarlar. Ancak evlerin içindeki homurtulara rağmen kimse dışarı çıkmaz. el-Hindî: "Allah'ın laneti üzerinize olsun" diyerek atını dört nala başka bir obaya sürer. Şafak vaktinde başka bir obaya ulaşır. Obaya varınca yüksek sesle, "Ey millet! Aşağıdaki vadide yaralı bir arkadaşım var. Kurtların saldırısına uğradı ve şu anda kan kaybetmektedir. Eğer ona kan verecek biri bulunmazsa kan kaybından ölecek" diye seslenir. Yaşlı bir adam çıkıp "Sen kimsin" diye sorunca el-Hindî, yakın bir Arap obasından olduğunu söyler. Adam "adamların uyanıp seni kurtların yaptığı gibi parçalamadan buradan çekil git!" diye tehditte bulunur. el-Hindî, "Allah seni ve kavmini kahretsin" diyerek tekrar atını başka bir obaya doğru sürer. Güneşin doğuşuyla birlikte yakındaki başka bir obaya varınca yüksek sesle, "Ey insanlar! Yanımda kan ihtiyacı olan bir yaralı var. Ona yardım ediniz" diye seslenir. İnsanlar etrafında toplanırlar. Aralarında yardım edecek kimsenin olmadığını, vadide yaralı insanlara yardım etmekten artık bıktıklarını, şimdiye kadar vadide çok insanın öldüğünü, bu kişinin onlar gibi ölmesi gerektiğini söylerler. el-Hindî, onlara neden bu vadideki kurtları yok etmediklerini sorunca onlar da şimdiye kadar çok denediklerini ancak zarardan başka bir şeyle karşılaşmadıklarını söylerler. el-Hindî, "Allah sizi perişan etsin!" diyerek atının yönünü başka bir obaya çevirir. Kuşluk vaktinde yakındaki bir obaya varınca tüm insanların toplanmış hararetle kurtlardan bahsettiklerini görür. el-Hindî, önceki çağrılarını defalarca tekrarladığı halde sesini bir türlü duyuramaz. Başka bir Arap obasına vardığında ise artık öğle vakti girmiştir. Obanın meydanında toplanmış olan insanlara aynı çağrıyı yapar. Topluluk gülerken "bizde istediğini bulamazsın". el-Hindî, "Neden? Sizin damarlarınızda kan yok mu?" diye sorunca topluluk aynı pişkinlikle: "*Biz en asgari derecedeki bir kanla yaşarız, pek uzun yaşamayız, yaşadığımızı da güzel yaşamaya çalışırız, biz atalarımızın bol kanlı oldukları, başkalarına da bolca kan bağışladıkları ve uzun yıllar yaşadıkları*

mazinin sayfalarını çoktan dürdük, şimdi bizden uzaklaş ve istediğini başka bir yerde ara!” diye cevap verirler (Cerrâr, 2003, s. 134-135).

Arap obalarında istediği yardımı bulamayan el-Hindî büyük bir üzüntü ve hayal kırıklığı içerisinde vadiye geri döner. Arkadaşlarının yanına vardığında yolda geçmekte olan yolcuların yaralı arkadaşının etrafında toplandıklarını, arkadaşını tedavi ettiklerini, ona kan bağışladıklarını, ona yiyecek ve su verdiklerini görür. el-Hindî, sevinç içinde Allah'a dua eder. Topluluğa da teşekkür eder. Arkadaşını atının sırtına alarak obalarına geri dönmek üzere yola koyulurlar. el-Hindî, yolda büyük bir mezara denk gelir. Mezar üzerinde şöyle yazmaktadır: “*Bu kabirde damarlarında tertemiz bir kan taşıyan bir millet yatmaktadır. Güçlü ve saygın olarak yaşadılar. Uzun bir ömür geçirdiler. Ebediyen yaşayacak bir hatıra ve şeref bıraktılar.*” el-Hindî, atından inip altına şu ayeti yazar: “*Sonra bunların ardından artık namaza kılmayan ve nefsânî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır*” (Meryem, 59). el-Hindî, mezarın başında derin hıçkırıkları boğulurken uykusundan uyanır (Cerrâr, 2003, s. 135-136).

Bu makâmeye de Cerrâr'ın, Filistin meselesini doğrudan ele almak yerine bir hikâye seçtiğini ve çeşitli metaforlar aracılığıyla meseleyi anlatmaya çalıştığını görmekteyiz. Buna göre Filistin meselesinin; “el-Hindî ve arkadaşları” Filistinliler, “kurt saldırısı” İsraililerin Filistin'i işgali, “Arap obaları” Arap ülkeleri, “yaralı” Filistin halkının çektiği acılar, “yardımın reddedilmesi Arap ülkelerinin duyarsızlığı vb. şeklinde sembolize edildiğini görmekteyiz. Burada yardım isteğine karşılık olarak bazı Arap ülkelerinin takındığı tavırlara da değinilmiştir. Kimi meseleyi görmezlikten gelirken, diğer bir kısmı tehdit etmektedir. Kimi meseleyi alaya alırken kimisi de meselenin artık kendilerini ilgilendirmediğini düşünmektedir. Konunun en çarpıcı yönü Filistinlilere yine “yolda geçen bir topluluğun” yardım etmesidir. Bu topluluğun ülkemiz başta olmak üzere diğer bazı ülkeler ve yardım kuruluşları olduğunu söylemek mümkündür.

5.10. el-Menâmêtu'l-'Usmâniyye

el-Menâmêtu'l-'Usmâniyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin Ebû Eyyüb el-Hindî'den naklettiğine göre el-Hindî, bir gece rüyasında iki kanadı olduğunu, kanatlarıyla uçmaya başladığını ve oldukça uzaklara gittiğini söyler. Böylece gökyüzünde cevelan ederken başı bulutlara değen büyük bir dağ görür. İndiğinde yeryüzünde eşi ve benzeri olmayan büyük ve güzel bir sarayla karşılaşır. Kapısının önüne geldiğinde üzerinde “Bu saray Osmanlı Halifesi Sultan II. Abdülhamid'in saraydır” yazısının olduğunu görür. el-Hindî, şaşkınlık içinde “Ama nasıl olur, Sultan II. Abdülhamid vefat edeli yıllar oldu” diye düşünüp sarayın etrafını incelerken saray muhafızları tarafından yakalanır. el-Hindî sarayın içinde oldukça büyük ve güzel bir salona götürülür. Salonda bir meclisin başında etrafını muhafızların ve hizmetkârların sardığı iri yapılı, heybetli bir adam görür. Adam, muhafızlara onu rahat bırakmalarını işaret eder. Muhafızlar onu bırakırlar. el-Hindî, adama doğru ilerleyerek selam verir. O da selamı alır. Çok geçmeden onun Sultan II. Abdülhamid olduğu anlaşılır (Cerrâr, 2003, s. 161-162).

el-Hindî ile Sultan II. Abdülhamid arasında bir diyalog başlar. Sultan II. Abdülhamid “Otur Ey oğulcuğum, anlat bakalım seni buralara ne getirdi?” diye sorar. el-Hindî: “*Ey sultanım! Tamamen tesadüf eseri oldu, ancak bu çok güzel bir tesadüf oldu. Sanki bir randevumuz vardı da ben de senden sonra ümmetin durumunu sana anlatmak için gelmişim gibi oldu*” diye cevap verince Sultan II. Abdülhamid: “Benden sonra ümmete ne oldu, savaşta yenildiler mi? yoksa hilafet devleti yıkıldı mı?” diye sorar. el-Hindî: “Sultanım hangi hilafetten bahsediyorsunuz, hilafet tümüyle artık mazide kaldı” diye cevap verir. Sultan II. Abdülhamid: “Demek ki benim öngörülerim doğru çıktı!” diye hayıflanır.

“Peki, söyle bana ey Ebâ Eyyub! Yahudiler hala Filistin’i vatan edinmek için Bab-ı Alî’ye gidip geliyorlar mı?” diye sorar Sultan II. Abdülhamid. “Zaten bundan dolayı sizi görmeyi çok istedim” diye cevap verir el-Hindî. Sultan II. Abdülhamid: “Neyi kastediyorsun?” diye sorar. el-Hindî: “*Araplar ve Müslümanlardan hiç kimse Yahudilerden bir tayfanın sana gelip de Filistin’den bir parça toprak almak istediği günü unutmadı. Onlar büyük bir mal ile sizi ikna etmeye çalışıyorlardı, ancak sen onları kourdun ve onlara: Ben size bir adım bile satacak hakka sahip değilim, çünkü o benim malım değil, benim milletimin malıdır. Bu mukaddes toprakları kimseye vermeyiz, sizin paralarınız sizin olsun demiştiniz*” diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 162).

el-Hindî, Sultan II. Abdülhamid’e Osmanlı devletinin yıkılışını, Filistin’in başına gelenleri bir bir anlatır. Onun öngörülerini takdir eder. Onun Yahudilere toprak satmayışının sebebinin Yahudileri çok iyi tanınmasından kaynakladığını söyler. Sultan II. Abdülhamid bunları duyduktan sonra gözlerinden yaşlar akar. Yüzü kıpkırmızı olur, şah damarları şişmeye, vücudu titremeye ve büyüdükçe büyümeye başlar. Sonunda korkunç bir bomba gibi patlar. el-Hindî, patlamanın etkisiyle korku içinde uyandığında dışarıda galip gelen spor takımının havai fişek kutlamaları yapılmaktadır (Cerrâr, 2003, s. 163-164).

Cerrâr, bu makâmesinde Filistin meselesi ile ilgili olarak hem İslam dünyasında hem de Arap coğrafyasında önemli bir yer edinmiş olan Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid’i ele alır. II. Abdülhamid’in Filistin toprağını satmayarak Mescid-i Aksa ve Kudüs’e sahip çıktığını dile getirir. Onu saygıyla yâd eder. Onun öngörülü kişiliğine değinerek zımnen Arap yöneticileri öngörüsüzlükleri nedeniyle eleştirir.

5.11. *el-Menâmetu’l-Makdisiyye*

el-Menâmetu’l-Makdisiyye’de müellif bir gün aşırı sıcağın dolayı gölgesinde serinleyebileceği bir ağaç aramaktadır. Mahallenin dışında gezinirken çoktandır görmediği Ebû Eyyüb el-Hindî ile yüz yüze gelir. Selamlaştıktan sonra el-Hindî, ‘Alkame b. Murre eş-Şeybânî’nin kendisinin gördüğü son rüyaları ona anlatıp anlatmadığını sorar. Müellif: “Buluşma vaktimiz bu akşam” diye cevap verince el-Hindî: “onu bu gün bırak, gel ben sana dün gece gördüğüm ve kimseye anlatmadığım rüyamı bizzat anlatacağım, sen buna ‘Alkame ve diğerlerinden daha layıksın” diye cevap verir. Müellif ve el-Hindî beraber el-Hindî’nin evine giderler. el-Hindî, rüyasını anlatmaya başlar. Rüyaya göre el-Hindî, Mescid-i Aksa’nın Yahudilerden kurtarılması nedeniyle mescidin avlusunda düzenlenen bir kutlamaya konuşmacı olarak davet edilir. el-Hindî, aceleyle hazırlanıp yola koyulur. Varacağı yere gelince insanların her taraftan gruplar halinde sevinç gözyaşları dökerek dua ve şükür içinde meydana geldiklerini görür. O da kalabalığa katılır. Kalabalık avluda toplanır ve hatipler konuşmaya başlarlar. Konuşmaların ana konuları Mescid-i Aksa’nın kurtarılması, yapılan yardımlar, dayanışma, gösterilen sabır ve sebat vb. şeylerdir. Her konuşmacı kendi ülkesinin katkılarından bahseder. Sıra el-Hindî’ye gelir. Konuşmacıların söylediklerinden dolayı biraz kızgındır. Yavaş yavaş platforma çıkar. Daha önce konuşması için hazırlanmış olduğu kâğıtları parçalayarak kalabalığın üzerine savurur ve şu ayeti okur: “*Andolsun, senden önce biz nice peygamberleri kendi kavimlerine gönderdik. Peygamberler onlara apaçık mucizeler getirdiler. Biz de suç işleyenlerden intikam aldık. Mü’minlere yardım etmek ise üzerimizde bir haktır (Rûm Sûresi, 47).*” el-Hindî, ayeti okuduktan sonra platformdan iner, ancak kalabalığın dağılmış olduğunu görür. Orada bulunanlardan birine bu kalabalığın kimler olduğunu sorar. “Arap ülkelerden gelen heyetler” diye cevap alır. Bineğini bağladığı yere doğru giderken yolda kutlama yapan bir gruba denk gelir. Kutlamadan gelen gürültüler nedeniyle uykusundan uyanır. Tam bu esnada gençler, galip gelen bir futbol takımı için kutlama yapmaktadırlar (Cerrâr, 2003, s. 200-204).

Cerrâr'ın bu makâmesinde göze çarpan şey, kendisinin de makâmenin bir kahramanı olarak ortaya çıkmasıdır. Çünkü el-Hindî, gördüğü rüyayı ehemmiyetine binaen bizzat ona anlatır. Böylece yazar, meseleye verdiği ehemmiyeti dile getirmeye çalışır. Dikkat çeken diğer bir husus müellifin, her temsilcinin kendi ülkesini ön plana çıkarmasından rahatsız olması ve kendi konuşmasını yırtıp sadece bir ayet ile yetinmesidir. Böylece ayetin içeriğinden de anlaşıldığı üzere zaferin ancak Allah'tan geldiği mesajını vermeye çalışır. Müellifin diğer makâmelerinde olduğu gibi bu makâmesinde de rüya ile gerçek arasındaki geçiş çok usta bir şekilde dokunmuştur. “Mescid-i Aksa'nın kurtuluşunun kutlanması” ile “futbol takımının galibiyetinin kutlanması” arasındaki tezat, hayal ile gerçek arasındaki uçurumu trajikomik bir şekilde gözler önüne sermektedir.

5.12. el-Menâmetu'l-Kâbüsiyye

el-Menâmetu'l-Kâbüsiyye'de, 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin Ebû Eyyüb el-Hindî'den naklettiğine göre el-Hindî, rüyasında bir kır evinde yaşamaktadır. Büyük bir yılan evin içine sızmayı başarır. el-Hindî, baltasını alıp onu öldürmeye yeltenince yılan, onun önünde dikilerek zarar vermek için gelmediğini, kıtlık ve peşinde olan insanlardan dolayı kendisine sığındığını, birbirlerine yardımcı ve destekçi olmaları gerektiğini söyler. el-Hindî, kendilerinin ebedi düşmanlar olduğunu söyleyince yılan bundan sonra bir antlaşma yapacaklarını söyler. el-Hindî, yılanla insanların dost olamayacağına, yılanların mutlaka insanlara ihanet edeceklerine ve anlaşmaları bozacaklarına dair bazı hikâyeler anlatır. Bu hikâyelerden birinde düşmandan kaçan bir yılan bir adamın koynuna saklanır. Tehlike geçtikten sonra adam yilandan bulunduğu yerden çıkmasını isteyince yılan adamı sokmadan asla çıkmayacağını söyler. Diğer bir hikâyeye göre ise iki kardeş bir ovada hayvanlarını otlatırlarken bir yılan kardeşlerden birini ısırarak ölmesine neden olur. Diğer kardeş yılanı öldürmek isteyince yılan antlaşma yapmak önerisinde bulunur. Antlaşmaya göre adam, yılanla karışmayacak, yılan da her gün adama bir dinar verecek. Bir müddet geçtikten sonra adam zengin olur, ancak kardeşini bir türlü unutamaz. Böylece yılanı öldürmeye karar verir. Yılanın yaşadığı yere gelip baltasıyla tam onu öldürecekken yılan deliğine kaçmayı başarır, ancak balta deliğın ağzında iz bırakır. Adam pişman olup tekrar barışmak isteyince yılan “Baltanın izi durduğu müddetçe nasıl barışabiliriz” diye cevap verir (Cerrâr, 2003, s. 188-189).

Yılan, el-Hindî'nin ısrarla kardeş olamayacaklarına dair hikâyelerine ve cevaplarına bin bir dereden su getirerek cevaplar bulmaya çalışır. İnsanların da bazen sözlerinde durmayabileceklerini, hikâyede anlaşmayı bozan tarafın aslında insan olduğunu ve bu düşmanlığı artık bir kenara bırakmaları gerektiğini söyler. el-Hindî de ona cevaplar vermeye çalışarak ona güvenmek konusunda tereddütlerinin olduğunu söyler. Yılanın ilk zarar veren olduğunu, zaten aralarında geçen olaylardan dolayı beraber yaşamalarının mümkün olamayacağını söyler. Ancak yine de kendisini deneyeceğini ve ondan sonra kesin kararını vereceğini söyler. Buna sevinen yılan, el-Hindî'den elindeki baltasını atmasını, çünkü ancak o şekilde kendisini güvende hissedebileceğini söyler. el-Hindî de yilandan zehirli dişlerini atmasını isteyince yılan, öfkeli bir şekilde baltasına mukabil dişlerini söküüp atamayacağını, onlarla hem onu hem de kendisini koruyacağını söyler. Adam baltasını attıktan sonra sarılırlar. Birden yılan el-Hindî'nin boynuna sarılarak “Benim ömrümü uzatan şey, senin mensubu olduğun kavmin cehaleti ve ahmaklığından başkası değildir” diyerek onu ısıtır. el-Hindî, korku içinde uyanır. Tam bu esnada yataktan çıkan bir kereste parçasının boynuna saplanmış olduğunu görür. eş-Şeybânî, el-Hindî'ye hitaben gördüğü şeyin rüya değil tam bir kabus olduğunu söyleyerek latife yapar (Cerrâr, 2003, s. 189-190).

Cerrâr, bu makâmesinde Filistin meselesi için yine sembolik bir hikâye seçer. Hatta eski Arap halk hikâyelerine başvurarak hikâye içinde hikâye kullanır. Cerrâr, açıkça belli etmese de dolaylı olarak Filistin meselesinden bahsettiğini söylemek mümkündür. Burada “yılan” İsrail Devleti, “el-Hindî” Filistin halkı, “yılanın sığınması” Yahudilerin göçü, “balta” Filistinlilerin silahı olmaktadır. Cerrâr, büyük ihtimale İslam tarihine ve bazı ayetlere dayanarak Filistinlilerle Yahudilerin kardeş olamayacaklarını dile getirmeye çalışır. Ayrıca Yahudilerin hiçbir zaman antlaşmalarına sadık kalamayacaklarını, fırsat buldukça da ne olursa olsun ihanet edeceklerini söylemek ister. Onların karşısındaki güruhun ise cehaleti ve aymazlığı nedeniyle kandırılmaya mahkûm olacaklarını ima eder. Bugün Filistinlilerin elinde taştan başka silah olmamasına karşın Yahudilerin ellerinde her türlü silahın bulunması bu durumun en açık göstergesidir. Bugün İsrail Devleti, bir taraftan kendilerini korumak için eline silah alan Filistinlilerden ellerindeki silahları bırakmaları sonucunda barışın geleceğine dair apaçık yalanını dillendirirken diğer taraftan sivil Yahudilerin eline silah vererek en korkunç cinayetlerin işlenmesine vesile olmaktadır.

5.13. *el-Menâmetu't-Tahrâniyye*

el-Menâmetu't-Tahrâniyye'de 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'nin anlattığına göre İran'ın Tahran şehrinde bir grup Arap ve Müslüman yöneticiler bir araya gelirler. Barış, İslamofobi'nin kınanması, terörizm, Batı ile diyalog, İslam'a dönüş vb. konular hakkında konuşurlar. Onlardan kimisi savaşa, kimisi barışa kimisi de hoşgörülü olmaya davet eder. Böylece kendi aralarında tartışır, atışır, müzakere ederler. Ateşli konuşmalar yapılır, yaldızlı sözler sarf edilir, herkes kendi şarkısını söyler. Saatler, günler geçer. Dünya medyası onlar etrafında toplanır. Televizyonlarda ve radyolarda haberler yapılır. Bir milyar insan, belki İslam'ın yeniden ayağa kalkmasının bir başlangıcı olur ümidiyle toplantıya kulak kesilir. Sonra ateşli konuşmalar biter. İçeriği hiçbir anlam ifade etmeyen demeçler peşi sıra gelmeye başlar (Cerrâr, 2003, s. 153).

Toplantı tam dağılmak üzereyken eski püskü elbiseler içinde bir adam salonun kapısını kapatarak onlara şöyle seslenir: “*Efendiler! Nereye gidiyorsunuz, nerede sizin hikmetli kararlarınız ve gayretinize delalet eden tavsiyeleriniz? İslam dini ve Harem-i Şerifi nereye koydunuz, aç çocuklar ve kaybedilmiş topraklar için ne karar aldınız, aranızdaki ihtilaflar için ne konuştunuz? Irak, Filistin, Libya, Lübnan için neler yaptınız? Eğer rehberiniz Kur’ân ve sünnet ise o ne güzel mercedir, yok eğer rehberiniz ABD ise sizler ne kötü bir kavimsiniz.*” Adam bunları söyler söylemez, tekmeler, tokatlar, sopalar, değnekler inmeye başlar. eş-Şeybânî, onun bunca dayaktan sonra öldüğünü zannettiğini, onlar dağıldıktan sonra adama yaklaştığını, adamın acılar içinde inlediğini ve adamın Ebû Eyyüb el-Hindî'nin ta kendisi olduğunu söyler. eş-Şeybânî, bir daha böyle maceralara girmemesi yönünde onu uyarır. el-Hindî, onlar böyle faydasız toplantılar yaptıkları müddetçe ve açlığa bir çare bulmadıkları müddetçe böyle yapmaya devam edeceğini söyler (Cerrâr, 2003, s. 154).

Müellif, burada başta Arap Birliği ve İslam İşbirliği Teşkilatı olmak üzere İslam ve Arap dünyasında teşekkül eden kuruluşların, yıllardır Filistin meselesi hakkında yaptıkları toplantıların çözüm üretmemesini eleştirir. Bu toplantılarda önemli kararların alınmadığını ya da alınan kararların uygulanmadığını dile getirir. Çok açık bir şekilde ifade etmese de ABD'nin Müslümanların ve Arapların rehberi olduğunu ve bu coğrafyada İsrail Devleti'nin en büyük destekçisi olan ABD'nin aldığı kararların geçerli olduğunu zımnen ifade eder.

Sonuç

Filistin toprakları ilk önce çoğunluğunu Samilerin oluşturduğu eski kavimler tarafından yurt edinilir. Daha sonra Mısır'dan kaçan İsrâiloğulları bölgeye yerleşir. Bölgenin Müslümanlar tarafından fethi ise Hz. Ebû Bekir dönemine kadar gider. Filistin, bir ara Haçlıların eline geçtiyse de Selâhaddîn-i Eyyûbî, tarafından tekrar geri alınır. Bölge, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlıların eline geçerek I. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar bu hâkimiyet devam eder. Siyonist hareketin kurucusu Theodor Herzl'in Dünya Siyonist Kongresi'nde Siyonizm'in amacını Filistin'de Yahudiler için bir yurt kurmak olarak açıkladıktan sonra Yahudilerin Filistin topraklarına göçü hızlanır. İngiliz işgalinden sonra da Yahudilerin bölgeye yerleşmesi ve silahlanma süreci hızlanır. Batı'da Yahudilere yapılan zulümler de bu göçlerin artmasına neden olur. 1948'e kadar toprak işgallerine devam eden Yahudiler, aynı yıl içinde Tel Aviv merkezli İsrail devletini ilan ederler. 1948, 1967, 1973 yıllarında yapılan savaşlarda Araplar bir başarı elde edemezler. İsrail devleti, Arap devletleriyle yapılan savaşlarda hep galip gelerek topraklarını genişletme, yeni yerler işgal etme, işgal ettikleri yerlerde Filistinlileri mülteci duruma düşürerek göçe zorlama ve onların yerlerine de Yahudi yerleşimcileri yerleştirme politikasını güder. Bu gün Yahudiler, ABD'nin de desteğini alarak tarihte bir benzeri görülmemiş bir şekilde silahsız Filistinlileri en ağır silahlarla yok etmeye çalışmaktadırlar.

Bütün bu yaşananların edebî bir yansıması olarak Salâh Cerrâr, kırk makâmeden oluşan eserinin on üç makâmesini Filistin meselesine ayırır. Müellif, Filistin meselesini çeşitli hikâyeler ve tarihi kişilikler aracılığıyla ele almaya çalışır. Makâmenin olayları birer rüya şeklinde ortaya çıkar. Rüyaların kahramanı Ebû Eyyüb el-Hindî gördüğü rüyaları anlatıcı 'Alkame b. Murre eş-Şeybânî'ye anlatır. Kahraman el-Hindî *el-Menâmetu'l-Usturâliyye*'de rüyasında bütün Arapların bir araya geldiğini görür. Ancak bu rüyası sabahın geldiğini haber veren çiftlik hayvanlarının sesleriyle bozulur. *el-Menâmetu'l-Atlantiyye*'de müellif, şairleri konuşturur. Filistinlilerin yaşadıklarını şiirlerine taşıyan şairlerden biri olan Emel Dunkul'un "Barışma" adlı şiirinden beyitler nakleder. *el-Menâmetu'l-İfrikiyye*'de bir Afrika kabilesi metaforuyla gün be gün işgal edilen topraklardan ve düşmanın desiselerinden bahseder. *el-Menâmetu'l-hımsiyye*'de Hâlid b. el-Velîd'e, *el-Menâmetu'd-Dimaşkiyye*'de Selâhaddîn-i Eyyûbî'ye Arapları şikayet eder. Bu makâmelerde Arapların içine düştükleri zilleti, korkaklığı dile getirir. Savaşmaları gerektiği yerde barışın çığırkanlığını yapmalarını şiddetle eleştirir. Filistin'in ancak büyük bir mücadeleyle kurtarılabilceğini söyler. *el-Menâmetu's-sultâniyye*'de Filistin'e uygulanan ambargoları kınar. *el-Menâmetu'l-halhalıyye*'de Arapları, Filistinli kadınları ve çocukları koruyamadıkları için eleştirir. *el-Menâmetu's-Şihâbiyye*'de "kurt saldırısına uğrayan arkadaş" ve "Civardaki Arap obaları" metaforlarıyla Arap dünyasının meseleye kayıtsızlığını işler. *el-Menâmetu'l-Usmâniyye*'de Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid'i ilkelî duruşu nedeniyle över. Onun öngörülü kişiliğini ön plana çıkararak Arapların öngörüsüzlüklerini eleştirir. *el-Menâmetu'l-Kâbüsiyye*'de "yılan" metaforuyla İsrail'den dost olamayacağını anlatmaya çalışır. *el-Menâmetu't-Tahrâniyye*'de Müslümanların ve Arapların önemli bir karar almaksızın boş yere toplantılar ve zirveler düzenlemelerine karşı çıkar. Ve nihayet, *el-Menâmetu'l-Makdisiyye*'de Mescid-i Aksa'nın kurtuluşunu kutlasa da bu rüyası, bir futbol takımının galibiyetini kutlayan taraftarların bağırışlarıyla yerle bir edilir.

Cerrâr, rüya ile gerçek arasındaki geçişleri çok usta bir şekilde işlemiştir. Rüyanın sonundaki olaylar ile gerçek dünyada yaşananlar birbirlerinden çok farklı olsa da mutlaka ortak bir noktaları bulunmaktadır ve kahraman rüyada da yansımaları olan dış dünyadaki bir olaydan dolayı uyanmaktadır. Rüya "cepteki para"nın gerçekte "kucaktaki aç çocuk" olması veya rüyada "Mescid-i Aksa'nın kurtuluşunun kutlanması"nın gerçekte "Futbol takımının galibiyetinin kutlanması"na dönüşmesi gibi bazen trajikomik unsurlar taşıyan geçişlere yer verilmektedir. Kahraman el-Hindî bazen rüyasından

uyandırıldığında hayıflanmakta bazen de kendisini kabusvarî rüyasından uyandırdığı için Allah'a şükretmektedir. Makâmelerde birçok mizah unsuruna da rastlanabilir. Hâlid b. el-Velîd'in Arapların korkaklığını görünce kılıcını alıp savaşmak istemesi, Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Filistinlilerin fedakârlıklarını duyunca kılıcıyla raks etmesi bu mizah anlayışının bir yansıması olarak görülebilir. Bu kadar ciddi bir meselenin ciddiyetine zarar vermeden mizah unsurlarını katarak sunmak yazarın sanatkarlığının bir göstergesi olarak görmek mümkündür.

Kaynakça

- Allen, R. (1992). The Beginnings of The Arabic Novel. (Ed. M. M. Badawî). In *Modern Arabic Literature* (pp. 180-269). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ayyıldız, E. (2003). "Makâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 27, ss. 417-419). Ankara: TDV Yayınları.
- Cerrâr, S. (2003). *el-Menâmâtü'l-Eyyûbiyye: İhbâru'l-enâm bi ahbâri'l-menâm*. Beyrut: el-Müessesetü'l-'Arabiyye.
- Çay, M. (2017). *Çağdaş Arap Şiirinde Kudüs*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Ekhtiar, O. (2021). "Endülüs Makâmelerinde Nesir Çeşitlerinin Karışması Olgusu". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2), 1-25.
- eKtab. (2015). "Salah Cerrâr". https://ektab.com/%D8%AF%D8%B5%D9%84%D8%A7%D8%AD_%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D8%B1/ adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 15.12.2023).
- er-Râ'î, A. (1992). Arabic Drama Since The Thirties. (Ed. M. M. Badawî). In *Modern Arabic Literature* (pp. 358-403). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gökkaya, Ş. (2020). *Filistin Edebiyatında Hikâye*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hafez, S. (1992). The Modern Arabic Short Story. (Ed. M. M. Badawî). In *Modern Arabic Literature* (pp. 270-328). Cambridge: Cambridge University Press.
- Harman, Ö. F. (2010). "Süleyman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (c. 38, ss. 56-60). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hasan, M. R. (1974). *Eseru'l-makâme fi neş'eti'l-kıssati'l-Mısıriyyeti'l-hadîs*. Kahire: el-Mektebetü'l-'Arabiyye.
- İbn Manzûr. C. M. (1993). *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâder.
- Karabulut, M. ve Biricik, İ. (2017). "Postmodern Edebiyatın Ne'liği". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* (Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı), 34-45.
- Karaköse, H. (2018). "Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyılın Ortalarına Kadar)". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4 (2), 150-165.
- Karaman, M. L. (1996). "Filistin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (c. 13, ss. 89-103). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kenefânî, Ğ. (2015). *Edebu'l-mukâveme fi Filistin el-muhtelle 1948-1966*. Kıbrıs: Dâru Menşurâti'r-Rimâl.
- Niyâzî, Ş. Ve Bîgdeli, 'A. (2012). "Eseru'n-nukseti'l-hazîrâniyye 'alâ bunyeti mesrahiyyeti Hafletu semer min ecli hamset hazîrân". *İdâ'at Nakdiyye* 2 (7), 155-171.
- Savran, A. (1991). *19. Yüzyıl Osmanlı Dönemi Yeni Arap Edebiyatı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tolan, M. B. (2018). "Tiyatro Yazarı Olarak Ali Ahmed Bâkesîr ve Arap Tiyatrosu Üzerine Düşünceleri". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1), 281-309.
- Tolan, M. B. (2017). "Ali Ahmed Bâkesîr'in Şairliği Ve Serbest Şiir Hareketi İçindeki Yeri". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7 (14), 211-232. <https://doi.org/10.29029/busbed.322998>
- Ürün, A. K. (2018). *Arap Ülkeleri Sosyo-Kültürel Yapısı*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- WİKİBİDİYÂ. (2023). "Salah Cerrâr". https://ar.wikipedia.org/wiki/%D8%B5%D9%84%D8%A7%D8%AD_%D8%AC%D8%B1%D8%A7%D8%B1 adresinden erişilmiştir. (Erişim Tarihi: 20.12.2023).

Yılmaz, N. (2018). "Filistinli Şair Mahmûd Derviş'in Şiirlerinde Sürgün Teması". *Sosyal Bilimler Dergisi (Sobider)* 5 (28), 151-163.